

אחדות

XXVII. ÉVFOLYAM, 93. SZÁM • 2017. FEBRUÁR • 500 Ft
5777. SVÁT • שבט תשע"ז • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

**TÖBB, MINT
JIDDISE MÁME**

ZSIDÓ NŐK
VEZETŐ
SZEREPBEN

**CHÁJÁ MUSKÁ
SCHNEERSON
ÉLETE**

HAGYOMÁNNYALA HAGYOMÁNYÉRT

Hogyan erősítsük meg a nők helyzetét a zsidóságon belül?

KEDVES OLVASÓ!

Különleges öröm volt ezt a lapszámot elkészíteni, melynek középpontjában a nők állnak. Egy olyan különleges asszony emléke előtt tisztelgünk cikkeinkkel, aki nők tízezreinek példaképe. Egy olyan asszony előtt, aki kész volt egy jó ügyért az életét kockáztatni, aki édesapja támasza volt, aki élete utolsó perceiben is másokra gondolt, és, aki biztos háttérrel nyújtott férje egész világot megrengető munkájához. Ő Chájá Muská Schneerson, a hetedik lubavicsi Rebbe, Menáchem Mendel Schneerson felesége.

Egy kedves történet szerint egy nap egy házaspár érkezett látogatóba a Rebbecenhez, és magával vitték négy év körüli gyermeküket is. Amíg a felnőttek beszélgettek, a kisfiú elindult, hogy játszópajtásokat keressen, ám legnagyobb meglepetésére semmi nyoma nem volt annak, hogy a házban kisgyerekek éljenek – márpedig ez egy vallásos zsidó otthonban igencsak meglepő. Végül a Rebbecenhez fordult: Hol vannak a gyermekeid? – kérdezte tőle. A Schneerson házaspárnak legnagyobb fájdalmukra nem lehetett gyereke, így nem csoda, ha könnybe lábadt szemmel felelt a Rebbecen: Az én gyermekeim a haszidok a 770-ben – utalva ezzel a nemzetközi Chábád mozgalom Park Avenue 770-ben található központjára.

A Rebbecen életútja mellett megismerkedhetünk azokkal a kiemelkedő zsidó nőekkel, akik az évezredek során alakították környezetük és az utánuk jövő generációk életét. Utánajárunk a klasszikus kérdésnek: vajon összeegyeztethető a modern zsidó nők életében a karrier és a család. Egyáltalán, milyen szerepet játszanak a nők a zsidó közösségek életében?

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Fizessen elő most a mellékelt megrendelőszelvényen vagy a

www.fizetes.zsido.com

oldalon a 2017-es évre, és három számot ingyen postázunk önnek.

Újságunk korábbi lapszámait a

www.zsido.com/egység

oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja

a **06 1 2680183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

*Több, mint jiddise máme
Zsidó nők vezető szerepben*

egység MAGAZIN

Kiadja a Chabad Lubavits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egység@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báruach rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Fuchs Jehosua, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Dallos Katalin

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

A REBBECEN ÉLETE
„...a férjem és én azért küldettünk
ebbe a világba, hogy a nap
huszonnégy órájában, a hét
minden napján rendelkezésére
álljunk azoknak, akik
szükséget látnak.”

16. oldal

**HAGYOMÁNNYAL
A HAGYOMÁNYÉRT**
„Ha valóban a zsidóság fenn-
maradása és a nők egyenjogú-
ságának megerősítése a célunk,
annak legmegfelelőbb módja
a hagyományok megőrzése,
melyeknek szerves része a zsidó
nők megbecsülése is.”

SMÚZ

- 21 A szerkesztő levele
A haszidok édesanyja
- 41 Hírek

REBBE

- 51 A zsidó asszonyok
különleges képességei

HOHMECOLÓ

- 61 Chájá Muská Schneerson
A Rebbecen élete
- 91 Próféták, harcosok,
kereskedők
Nők a zsidóságban
- 121 Águnák
– a leláncolt asszonyok

JIDDISKÁJT

- 141 A feleség biztosítéka, a *ketubá*
Oberlander Báruach rabbi írása
- 161 Hagyománnyal
a hagyományért
Hogyan erősítsük meg a nők
helyzetét a zsidóságon belül?
Oberlander Batsheva írása

6. oldal

22. oldal

KARRIER ÉS CSALÁD

„Az EMIH három vezető beosztásban
dolgozó munkatársát, nőket, anyákat,
feleségeket kérdeztük a 21. század
nagy dilemmájáról: összeegyeztethető
a karrier és a család?”

KILE

- 191 Maimonidész:
Kedvenc olvasmányokkal
indul az irodalomoktatás.
A cél, hogy a diákok önálló, felelősen
gondolkodó felnőttekké váljanak
- 201 Mikve – a rituális megtisztulás
színhelye
- 221 Több, mint jiddise máme
EMIH: Nők vezető szerepben
a közösségben
- 261 Tekintsünk magunkra
türelemmel és szeretettel
Interjú Margit Patrícia Eszter íróval

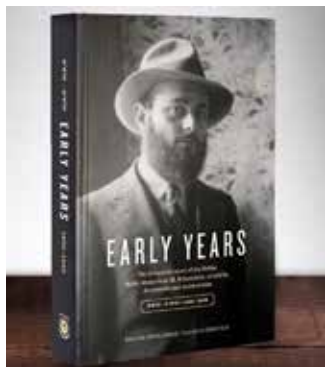
MISPÓHE

- 291 A kenyér csodája – mese
- 301 A rebbecenek kedvencei

ÉCESZGÉBER

- 321 Levél lányaimnak az egyenlőségről,
az egyformaságról és a zsidó
nők különleges küldetéséről
Steiner Zsófia írása
- 341 Rejtvény

MEGJELENT OBERLANDER RABBI ÚJ KÖNYVE

Svát 10. (a 6. lubavicsi rebbe halálának évfordulója, melyen a 7. rebbe átvette apósa munkáját) alkalmából jelent meg „Early Years” (Korai évek) címmel Oberlander Baruch és Elkanah Shmotkin rabbik könyve, mely eredeti dokumentumok segítségével mutatja be a

Rebbe, Menáchem Mendel Schneerson rabbi életét házasságkötéséig. A szerzők ukrán, orosz, fehér-orosz, német és francia archívumokat kutattak át az információkért, melyeknek jelentős része elérhetetlen volt a Szovjetunió felbomlásáig.

Oberlander rabbi korábban részt vett a Rebbe teljes életrajzában összeállításában és 200 oldalas tanulmányban rögzítette a Rebbe európai utazásait. Shmotkin rabbi a Jewish Educational Media (JEM) keretein belül a Rebbe még élő kortársainak visszaemlékezéseit rögzíti filmre. A gyűjtemény – melynek héber fordítása már készül – egy háromkötetesre tervezett sorozat első része.

AZ EMIH KÖZÖSSÉGÉVEL ISMERKEDETT AZ ÚJ NAGYKÖVET

Yosef Amrani, Izrael Állam nemrég beiktatott magyarországi nagykövete félnapos program keretében ismerkedett az EMIH közösségével és intézményrendszerével.

A látogatás az Óbudai Zsinagógában kezdődött, ahol Köves Slomó vezető rabbi kalauzolta. Innen a Bét Menáchem Gyermekekortatási Központba látogattak, ahol Oberlander Batsheva igazgatóasszony ismertette meg a bölcsődét, óvodát és általános iskolát is magába foglaló intézményt a nagykövettel, aki elismeréssel szolt a kéttannyelvű iskola héberoktatásáról.

Ezután a Vasvári Pál utcai zsinagógában Oberlander Baruch rabbi, a magyarországi Chábád mozgalom vezetője fogadta. Itt elbeszélgettek a hazánkban közel 28 éves múltra visszatekintő Chábád küldöttség eredményeiről. Végül a Károly körüti Keren Or központban elmondta: a diaszpóra és Izrael nem két külön entitás, hanem egy egység két része, akik közösen harcolnak a zsidó népért. „Ugyanazért küzdök én, amiért önök. Én szavakkal harcolok, de önök egy sor más módon, különböző területeken.”

ARANY JERUZSÁLEM FOTÓKIÁLLÍTÁS

Kiállítás nyílt „Arany Jeruzsálem” címmel Budapest szívében, az Izraeli Kulturális Intézetben: a tárlat légifelvételeken és közeli képeken mutatja be Jeruzsálem és az itt található szent helyek mindennapjait és történelmét.

A kiállítás, melyet az EMIH és a Szochnut szervezett, az UNESCO és az ENSZ által meghozott negatív állásfoglalásokra reflektál. Az ünnepélyes megnyitón számos diplomáciai testület képviseltette magát, jelen volt többek között Yosef Amrani, Izrael Állam nagykövete és Soltész Miklós, az Emberi Erőforrások Minisztériumának, egyházi, nemzetiségi és civil társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkára is, akik fel is szólaltak az eseményen.

A február 28-ig ingyenesen megtekinthető kiállításon Angyal László, Arató Máttyás és Szabados Attila képei ismertetnek meg a város múltjával és jelenével.

A GULÁG RABJAINAK VILÁGA, ZSIDÓ SORSOK – KONFERENCIA

A Gulág-émlékév alkalmából konferenciát szervezett az EMIH „A gulág rabjainak világa, zsidó sorsok” címmel. A fizikai megsemmisítést célul kitűző Holokauszt után a kommunista diktatúra a zsidó identitás és a vallási értékek hagyományának kiirtását célozta meg. A Szovjetunióba hurcolt politikai foglyok és kényszermunkások között megannyi, a munkaszolgálatot is megjárta zsidó volt.

Földváryné Dr. Kiss Réka, a Nemzeti Emlékezet Bizottságának elnöke szerint az emlékév azért fontos, mert a fel nem tárt, vagy részben feltárt traumákat dolgozza fel, emellett biztosítja az emlékezést.

Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija kiemelte: a sztálini rendszer tiltott mindenféle vallást, a zsidó vallás gyakorlását pedig lehetetlenné tették. Aki szembeszegült e tilalakkal, az könnyen a gulágon találhatta magát.

A ZSIDÓ ASSZONYOK KÜLÖNLEGES KÉPESSÉGEI

Az Örökkévaló kegyelméből
Erev Sábbot Kódes, Ros Chodes Svát 5747
[1987. január 31.], New York, Brooklyn

**A „zsidó asszonyok hete” nemzetközi rendezvény
minden résztvevőjének
5747 ádár hó első hetében**

Áldás és üdvözet!

Örömmel vettem a hírt, hogy a rendezvénysorozat nyitónapja egyben Chódes Ádár első napja, Márbin beszimchá hónapjának első napja. Legyen ez fontos tartós inspiráció forrása mindannyiútoknak, hogy a hétköznapokban még mélyebben és még alaposabban köteleződhessetek el a Tóra és az igaz vallásosság iránt, hangsúlyozva azt az elvet, amely szerint „a lényeg a tett”, azaz a Tóra és a parancsolatok jócselekedetei.

Különösen fontos, hogy az esemény Ádár örömteli hónapjában kerül sorra. Ennek a hónapnak a fénypontja a Purim, amikor márbin beszimchá a tetőfokán van. Világos ebből, hogy a „zsidó asszonyok hetének” mi lenne az ideális témája, és hogy minden kapcsolódó program és akció kivételes örömben és szívbéli elégedettségben teljen – afölött a szimchá fölött, amely az ávodát háSém sajátja egyébként.

Bizony, van okuk a zsidó asszonyoknak, hogy boldogok legyenek ebben az örömteli időszakban, ha tekintetbe vesszük, milyen különleges szerep jutott Purim csodájában a nőknek. Nem is kell ennek jelét messzebb keresnünk, mint abban a tényben, hogy a Purimi Megillá nem Mordecháj nevét viseli, még csak nem is Mordecháj és Eszter nevét közösen, akármilyen sorrendben is, hanem egyedül Eszterét. E jól ismert tény mögött az a magyarázat, hogy az Örökkévaló a zsidó asszonynak kivételes képességeket adott, ezek lehetőségként ott vannak benne, és valóra válthatók, hogy fontos szerepet töltsenek be a zsidó nép megőrzésében minden nemzedékben – a kivonulástól és a Máttán Torától kezdve egészen Izrael földjéig, Purimig és Hanukáig, és minden nehéz időben is, el a mai napig.

Adja meg az Örökkévaló, hogy amiként a Purim „világosságot, örömet, boldogságot és tisztességet” hozott a zsidóknak, „úgy legyen velünk is” – a szó szoros értelmében és mélyebb jelentését tekintve is: „A világosság – azaz a Tóra” stb. vezessen el az igaz és teljes Geulához Mosiách Cidkénu által, ami legyen meg hamar, még a napjainkban.

Küldöm üdvözetemet és áldásomat, legyen háláchá és jó hír mindenben, amiről fentebb szoltunk,

Az Örökkévaló Áldásával
5722. svát 13. (1962. január 18)
Brooklyn, N.Y.

Áldás és üdvözet!

Örömmel fogadtam beszámolóját a Szülői Közösség részéről. Remélem, és imádkozom érte, hogy ön és többi lubavicsi hölgy folytassa munkáját a Lubavicsi Központokért, valamint az összes gyermekért ugyanúgy, mint a szülőkéért, egyre növekvő odaadással, ami bizonyára arányosan megjelenik majd a sikereikben is.

Ezekben az időkben, mikor szent emlékű apósom jorcájtjára (halálzási évforduló – a szerk.) emlékeztünk, biztos vagyok benne, hogy önt és kedves csoportját is nagyban inspirálták a megemlékezések az elhunyról, és az ő személyes elkötelezettségéről népünk szellemi és anyagi jóléte iránt [...] Élő és gyakorlati példát állított mindenki elé abban, hogyan folytassuk tovább ezt a valóban létfontosságú munkát, mindenki a maga képességei szerint – és ezeket a képességeket sosem szabad alábecsülni.

A most következő sábesz a Sábát Sira, ami – Mirjám dalát tekintve – különlegesen fontos a zsidó nőknek. Bölcsünk azt tanítják, hogy Mirjám öröme túlszárnyalta a férfiakét is. Érthető ez – ahogy ezt egy fár-brengenen hallottuk – hiszen a zsidó nőknek mindig meghatározott helye volt a zsidó életben, és természetüktől fogva jobban kötődtek kötelezettségeikhez érzelmileg. Mivel őket különösen érzékenyen érintette az üldöztetés és a kegyetlen fáraók rendeletei, így ugyancsak különösen hálásak voltak megszabadulásukért, amit a legbelülről fakadó örömmel és ünnepléssel fejeztek ki.

Így hát jogos, hogy a zsidó nőktől – különösen a lubavicsi nőktől – kiemelkedően nagy odaadásra és elkötelezettségre számíthatunk a lubavicsi központok létfontosságú munkájában, hogy ragyogó példaként álljanak előttünk.

Áldja meg az Örökkévaló önt és mindannyiukat, valamint a családjaikat folyamatosan erősödő sikerekkel munkájuk során, sok valódi náchász-szal (megelégedettség – a szerk.), igazi személyes boldogsággal mind anyagilag, mind spirituálisan.

Kívánom, hogy csak jó híreket kapjunk önöktől, áldással:

(Aláírás)

CHÁJÁ MUSKÁ SCHNEERSON A REBBECEN ÉLETE

„Minden sikeres férfi mögött áll egy nő” – szerepel a jól ismert közmondásban. Menachem Mendel Schneerson rabbi példáját tekintve egész biztosak lehetünk abban, hogy ez igaz is, hiszen a lubavicsi Rebbe felesége, Chájá Muská Schneerson (1901–1988) hiteles élettörténetével és lenyűgöző személyiségével bebizonyította, hogy támogató társként mindvégig kulcsszerepet töltött be a Rebbe mellett. HORVÁTH IVETT ÍRÁSA

Chájá Muská Schneerson 1901. Ádár hónap 25. napján született a mai Fehéroroszország területén lévő Babinavichy városában. A testvérei által csak „Mussziának” becézett Rebbecent gyermekkorától a Tóra szelleme ölelte körül – hiszen a hatodik lubavicsi Rebbe Jozsef Jichák Schneersohn rabbi második legidősebb lányaként látott napvilá-

A rebbecen szovjet útlevele

got. Nevét közvetlenül nagyapjától, a lubavicsi Rebbék között ötödik, Sálom DovBer Schneerson rabbitól kapta, aki levélben gratulált fiának a gyermek születéséhez. „Ha még nem kapott nevet, adjátok neki a Chájá Muskát” – üzenete a rabbi.

ÜLDÖZÉSEK IDEJÉN

Az első világháború idején Chájá Muská ugyan még gyermek volt, mégis nagy felelősséget viselt családjában, amely 1915-ben az orosz Rosztovba költözött. Tizenkilenc éves korában vállalta beteg nagyapja gondozását, majd a kommunista elnyomás növekedése idején édesapja mellett is bátran helyt állt. A szovjet tisztok okozta veszélyek ellenére Yosef Yitchak rabbi azzal bírta meg Chájá Muskát, hogy titokban rendszeresen ételt csempésszen a föld alá szorult jesiva számára Rosztovban.

A REBBECEN FIATAL KORÁBAN

Az orosz birodalom területén élő zsidóságra leselkedő veszélyek miatt a Rebbecen családjával 1924-ben Leningrádba költözött, ahol 1927-ben a hírhedt kommunista rendőrség letartóztatta édesapját. Az elfogatás estjén Chájá Muská leleményességéről tanúságot téve titokban a helyi zsidóság tudtára adta, hogy baj történt – unokatest-

vérének és egyben leendő férjének, a közelben tartózkodó Rebbének így kiáltott: „Schneerson, vendégek érkeztek hozzánk!”. A lány figyelmeztetésének köszönhetően a közösség időben fel tudott készülni a közeledő nehézségekre.

Letartóztatása után Jozsef Jichák rabbit Kosztroma városába száműzték, ahova kérésének engedve szeretett lánya is elkísérhette. Tamuz hónap 12-én Chájá Muská örömhírt vitt családjának édesapja szabadon engedéséről, majd 1927 őszén az újraegyesült család tagjai hátuk mögött hagyták a Szovjetuniót és a lett fővárosban, Rigában találtak otthonra.

A HÁZASSÁGKÖTÉS

A szovjet birodalom elhagyása előtt Chájá Muská jegyességet kötött a későbbi hetedik rebbével, Menachem Mendel Schneerson rabbival, azonban esküvőjükre csak később, 1928. kislév hónap 14. napján került sor. A lengyel fővárosban tartott eseményen több ezer zsidó vett részt; az esküvő előtti napon haszidok százai érkeztek Litvániából, Oroszországból és egész Lengyelország területéről Varsó vasúti pályaudvarára. A házasságkötésre akkora tömeg gyűlt össze a Tomchei T'mimim Jesiva épületében, hogy

FORRÁS: CHABAD.ORG

sokan már csak az udvaron tudtak csatlakozni az ünneplőkhöz.

Huszonöt évvel később a Rebbe meghatóva emlékezett vissza a házasságkötés napjára. „Ez volt az a nap,

Chájá Muská az esküvő napján

amely hozzád kötött engem, és téged hozzám” – mondta Menachem Mendel Schneerson rabbi.

A HÁBORÚ ÉVEI

Házasságkötésüket követően a fiatal pár Berlinbe költözött, ahol a náci rezsim hatalomra kerüléséig maradtak. 1933-ban Párizsban telepedtek le – itt a Rebbecen a háztartás vezetése mellett egyetemi órákat is vett –, majd Franciaország német megszállását követően a házaspár délre, Nizza városába költözött. Utazásuk közben Chájá Muská egy életmentő akciót is végrehajtott, amikor egy bombázás következtében veszélybe kerülő férfi életét megmentette. A Rebbecen elsőként

SEGÍTSÉGGÉRÉS HAJNALI NÉGYKOR

– Élet-halál kérdésről van szó – közölte az anya a telefonban 1966 telén. Hajnali fél négy körül járt az idő. A Rebbe már hazament a hivatalából – aznap a szokottnál korábban, nem fogadott privát audiencián (*jehidut*) senkit.

A telefonban annyit mondott még a sokkos állapotban levő fiatalasszony a Rebbe titkárságának, hogy a kisbabája leesett valahonnét, súlyosan megsérült, kritikus állapotban van. Az orvosok arról vitatkoznak, mi legyen a következő beavatkozás, azonnal szükségük volna a Rebbe áldására és tanácsára.

A Rebbe titkára sajnálattal a hangjában elmagyarázta, hogy mindenképpen reggelig kell várni, és amint a Rebbével szót válthat reggel, első dolga lesz beszámolni az ügyről.

– Élet-halál kérdésről van szó – sürgette az anya. – Azonnali válasza van szükségünk!

A Rebbe titkára úgy döntött, felhívja a Rebbe otthonát. Ha valaki felveszi a telefont, majd bocsánatot kér a kései zavarásért. Nyugtalan szívvel tárcsázta a számot. A Rebbecen vette fel a telefont.

– *Ver ret?* (Ki beszél?)

A titkár sietve megnevezte magát, majd hozzátette:

– Elnézést kérek a kései zavarásért – és hosszan mentegetőzött. – *Chutzpa* ilyen későn zavarni, de van itt egy asszony, akinek sürgős segítségre van szüksége. Azt mondja, élet-halál kérdés.

– Miért mentegetőzik? – kérdezte a Rebbecen. – Éppen ellenkezőleg, a férjem és én azért küldettünk ebbe a világba, hogy a nap huszonnégy órájában, a hét minden napján rendelkezésére álljunk azoknak, akik segítséget látnak. Azzal, hogy felhívott minket, a küldetésünket segített betölteni.

vette észre, hogy a mellette lévő férfi felé egy lövedék közeledik, ezért gyorsan földre lökte őt. Később szerényen így nyilatkozott az esetről: „*Igaz, megmentettem az életét, de az, aki egy zsidót ellökött, tsuvával [megbánnással] is tartozik*”.

A náci birodalom terjeszkedésének következtében a Rebbe és Rebbecen 1941-ben úgy döntött, végleg maguk mögött hagyják Európát. Marseilles kikötőjében hajóra szállva az Amerikai Egyesült Államok felé vették útjukat, és Szíván hónap 28. napján New York partjaihoz érkeztek – ahol Chájá Muská édesapja, a hatodik rebbe várt rájuk.

A VÁLTOZÁSOK IDEJE

A Chábád Mozgalom történetét ismerők számára köztudott, hogy az 1950-es év fordulópontot jelentett a zsidó közösségben; hiszen Joszéf Jichák rabbi halálát követően Menachem Mendel Schneerson rabbi ekkor vette át a szellemi vezető szerepét. Ugyanakkor sokan talán

Chájá Muská rebbecen édesanyjával és két testvérével

nem is sejtik, milyen jelentős szereppel bírt a Rebbecen a folyamat sikerében. Ő volt az, aki férje elbizonytalanodása idején Menachem M. Schneerson rabbit véglegesen meggyőzte arról, hogy vállalja el a mozgalom vezetőjének szerepét.

LUBAVICSI REBBECENEK GENERÁCIÓI

Chájá Muská Schneerson egy rebbe-dinasztia leszármazottja volt. Előtte rendkívüli asszonyok sora állt a lubavicsi rebbék generációi mellett, hogy feleségként és anyaként biztos támaszt nyújtsanak a haszidok ezreit vezető rebbéknek.

REBBECEN STERNA: egy gazdag vityebszki zsidó, Jehuda Leib Szegál leánya volt, akit 1760-ban, 15 évesen vett feleségül a Chábád haszidizmust megalapító Snéur Zálmán rabbi.

REBBECEN SEJNÁ: egy lioznai rabbi leánya, akit 1788-ban vett feleségül a második rebbe, Dovber Schneuri

REBBECEN DVORA LEA: Snéur Zálmán rabbi lánya, a Cemách Cedek édesanyja

REBBECEN CHÁJÁ MUSKÁ: késői, nevét viselő leszármazottjához hasonlóan, ő is az előző rebbe leánya volt, és az unokatestvéréhez, a Cemách Cedek néven ismert harmadik lubavicsi rebbéhez ment feleségül.

REBBECEN STERNA: mindössze pár hónapig volt a negyedik rebbe, Smuél Schneerson felesége. 1848-ban kötött házasságuk után nemsokkal elhunyt.

REBBECEN RIVKA: Smuél Schneerson rabbi második felesége, a Dovber rabbi unokája.

REBBECEN STERNA SZÁRÁ: az ötödik rebbe, a Rebbe Rásáb felesége, a Cemách Cedek unokája volt.

REBBECEN NECHAMA DINA: szintén a Cemách Cedek leszármazottja volt, aki 1897-ben kötött házasságot az akkor 17 éves Jozsef Jichák Schneerson rabbival. Ők voltak Chájá Muská rebbecen szülei.

REBBECEN CHÁNÁ: A hetedik Rebbe édesanyja, Levi Jichák Schneerson felesége. Lakóhelyén, Nyikolájevben közismert volt Tóratudásáról és csodálatos zenei érzékéről.

A REBBECEN AZ 1950-ES ÉVEKBEN

Környezetének visszaemlékezése szerint a Rebbe mindig szívét melengető kedvességgel és bölcseséggel végezte feladatait a Rebbe mellett, ugyanakkor mindvégig példaértékű alázatosságról tett bizonyosságot. Csendes és szerény társaként támogatta milliók folyamatos figyelmének középpontjában álló férjét. Egy alkalommal például így nyilatkozott: „Nem járok gyakran üzletekbe és vásárolgatni, mert körülöttem mindenki úgy érzi, hogy kitüntetett figyelemmel tartozik nekem, és én ezt igazán nem szeretném”.

Ismerősei a Rebbecenre olyan asszonyként emlékeznek vissza, aki bárkinek örömmel segített, mégsem

várt cserébe semmit. Ha új emberekkel találkozott vagy telefonált valahova, a bemutatkozásnál csak annyit mondott „Mrs. Schneerson vagyok a President streetről”. Chájá Muská élete során teljes szívvel rendelte alá magát férje munkásságának, és akkor is a Rebbe szavait idézte, amikor mások tanácsért fordultak hozzá.

„Megbecsülni az embereket önmagukért, nem bántani, hanem építeni őket; a legjobbat kihozni belőlük és mindig pozitívan gondolkozni, ezek éltették őt” – mondta Louise Hager, aki az 1960-as évek óta barátságban állt a Rebbecennel. „Életével példát adva arra tanított minket, hogy a poharat mindig félig telinek tekintésük, ahelyett, hogy azt néznénk, félig üres maradt”.

EMLÉKEZET ÉS ÖRÖKSÉG

Az őt segítő orvos visszaemlékezése szerint Chájá Muská a halála előtti órákban is megőrizte hitét. Saját állapotára helyett orvosa nemrégiben eljegyzett lányának hogylétéről érdeklődött. Egy pohár vizet kérve utolsó szavaival a Teremtőnek adott hálát és áldást mondott.

1988-ban Svát hónap 22. napján a Rebbecen betegágyán hunyt el. Több tízezer kísérték el utolsó útjára a new yorki Chábád temetőig, ahol nagymamája, Sterna Szára rebbecen és édesapja, Jozsef Jichák rabbi sírja mellett helyezték örök nyugalomra.

RENDŐRI KÍSÉRET MELLETT TÖBB TÍZEZREN BÚCSÚZTAK A REBBECENTŐL

Az Eastern Parkway mentén összegyűlt tömeg könnyek közepette hallgatta a Rebbe búcsúzó szavait, melyekkel szeretett feleségét méltatta. A Rebbe emlékére mondott kádis mellett Schneerson rabbi az emberekhez fordult és azt kérte tőlük, zárják szívükbe a Rebbe életétörténetét.

A Rebbe kíséri a Rebbecen koporsóját

Habár a házaspárnak sosem született saját gyermeke, máig milliók tekintenek követendő példaképként az asszonyra. Egy történet szerint amikor egy gyerek azt kérdezte Chájá Muskától, hol vannak a gyermekei, ő őszinte szívvel azt válaszolta: „a haszidok az én gyermekeim”. A Rebbe mindezt megerősítve egyszer azt mondta tanításában, a felesége nevét viselő több ezer lánygyermeken keresztül a Rebbe emléke örökké élni fog.

PRÓFÉTÁK, HARCOSOK, KERESKEDŐK Nők a zsidóságban

A Salamon király által írt Mislé (Példabeszédek) könyvében szerepel az Éset chájil (Derék asszony) kezdetű dal, melyet minden péntek este elénekelnek az első szombati étkezés megkezdése előtt a vallásos zsidó családokban. A mű a derék és istenfélő zsidó asszony erényeit dicséri. Bár a zsidóság a nőknek többnyire visszahúzó szerepet szán, és hagyományosan a férfiak töltik be a vezető szerepeket, a történelem során azonban időről időre felbukkannak nagy formátumú női alakok, akik tetteikkel és egyéniségükkel napjainkig példát mutatnak. Akárcsak Salamon „derék asszonya”, akinek a nagy király által megénekelte tulajdonságait az alcímekben idézzük. DÉNES ANNA ÍRÁSA

NŐ ÉS ANYA – AZ ALAPOK

„Felállnak előtte a fiai, a férje is dicséri. Sok nő dolgozik derekasan, de te mindet felülmúlod.”

Szárá, az első ősanya például annyira szent életet élt, meséli a midrás, hogy sátrát sosem hagyta el a Dicsőség Felhője, vagyis az isteni jelenlét, és a pénteken naplemente előtt meggyújtott mécsesei egész héten át égtek. A négy ősanya – Szárá, Rivká, Lea és Ráchel – nőiségük, anyaságuk okán, szemérmességük és az Istenbe vetett erős hitük révén – mind megállja a helyét a zsidó nők példaképeként.

PRÓFÉTA

„Okos szóra nyitja száját, szeretetre oktat beszéde”

Más nők prófétai képességeikkel vívtak ki maguknak vezető szerepet. Mirjám prófétanő, Mose (Mózes) nővére bátor és istenfélő nő volt, aki mindenben az Örökkévaló parancsát követte. Anyjával, Jocheveddel együtt a fáraó parancsa ellenére mentette meg számos zsidó csecsemő életét. Egy másik női próféta Dvorá (Debóra) volt, aki egyben az egyetlen nő, akit a Softim (Bírák Könyve) a bírák, vagyis azon vezetők közt említi, akik az Izrael Földjére való bevonulás után irányították a népet. Érdekes, hogy e két prófétanővel kapcsolatban nemcsak a profetizálás képességét említi a Biblia, hanem azt is, hogy dalt énekeltek. Mirjám dobbal kísért dala az Egyiptomból való kiszabadulást ünnepli,

míg Dvorá győzelmi éneke egyedülálló abban a tekintetben, hogy olyan katonai győzelmet ünnepel, melyet két nő tett lehetővé: Dvorá és Jáel.

HARCIAK NŐK

„Erő övezi derekát, attól duzzad a karja”

Ehhez a két asszonyhoz, Dvorához és Jáelhez csatlakozik harciassága és bátorsága okán Jehudit is, aki a görög Holofernészt csalta törbe, és ölte meg.

BÖLCS ASSZONYOK

„Erő és méltóság övezi, nem fél a jövőtől.”

Prófétanőből egyébként hét akadt összesen a zsidó történelemben: a már említett Szárá, Mirjám és Dvorá mellett Cháná (Smuél prófeta anyja), Ávigáil (Dávid király felesége), Chuldá és Eszter királyné tartozik közéjük. Cháná prófetasága mellett a zsidó

Anselm Feurbach: Miriam

nő példaképeként is áll előttünk. Nevének betűi a három női micvát: **chálá** (bizonyos mennyiségnél több lisztből gyúrt tésztaból levett papi adomány), **nidá** (házasági tisztaság) és **hádlákát** nérot (szombat és ünnepi gyertyagyújtás) adják ki. A prófétanők nemcsak az isteni üzenetet közvetítették, hanem koruk bölcs asszonyai is voltak, akiknek szavára királyok is hallgattak.

Eszter királyné sírhelye Iránban

KIRÁLYNŐ-KIRÁLYNÉ

„Derék asszonyt, ha találtál, igazgyögggyel is felér. Férje szívből bízik benne, keresetben nincs hiány. Jót tesz vele, soha rosszat, egész életében.”

A királynék közül kiemelhetjük a két, már említett prófétát, Ávigáilt és Esztert, valamint más királynékat, például **Michált**, vagy **Bátsevát**. Királynóként pedig **Slomciont** említhetjük a chásmoneus dinasztiaiból mint Jehuda egyik utolsó uralkodóját. Eszter, aki a zsidó történelem egyik legjelentősebb nőalakja, Áchászvéros (I. Xerxész) király felesége volt, élete kockáztatásával mentette meg népét a pusztulástól. Történetét minden évben kétszer is felolvassuk purim napján. A mai Irak területén fekvő Adiabene királynője volt Helena, héberül **Heleni Hámáلكá**, aki betért a zsidóságba, Jeruzsálembé költözött, és bőkezű adakozásáról vált híressé.

TÓRATUDÓSOK

„Okos szóra nyitja száját.”

A prófétanők mellett bölcsként tartják számon Chánánjá ben Terádjon rabbi lányát, a misnai tudós, Meir rabbi feleségét, **Brurját** is, aki egyike azon kevés nőnek, akit a Talmud bölcsként említ. A híres rabbi tudós és istenfélő lányának története átvezet a középkorra is: minden idők egyik legnagyobb tóramagyarázójának, a polgári időszámítás szerinti XI. században, Franciaországban élt Rásinak csak lányai voltak, a hagyomány szerint mindannyian tóratudósok, akik segítették apjuk tóramagyarázó munkáját.

KERESKEDŐ, ÜZLETASSZONY, CSALÁDFENNTARTÓ – A SIKERES NŐ

„Mint a kereskedőhajó, messziről hozza kenyerét... Megtekint egy telket, meg is veszi, keze munkájával szőlőt ültet... Nyitva a marka a szegény előtt, kezét nyújtja a nyomorultaknak.”

Ezzel át is léptünk a középkorba, illetve a kora újkorba. Érdeemes kiemelni a XVI. században élt **Dona Gracia Mendes Nasit**, a reneszánsz Európa

Dona Gracia

egyik leggazdagabb zsidó asszonyát, aki egyszerre volt kereskedő, üzletasszony és embermentő – több száz converso társát mentette meg az inkvizíciótól. Nagy formátumú egyénisége, valamint egész Európára kiterjedő tevékenysége nyomán méltán említhetjük őt a sikeres zsidó nő példájaként.

A XVII. század második felében – a XVIII. század első negyedében élt a németországi Hamburgban **Glückel von Hameln**, zsidó kereskedőnő. Eredetileg férje mellett tevékenykedett, de annak halála után átvette a vezető szerepet az üzleti életben. Bár második férje később minden vagyonukat elherdálta, 12 gyermeke jómódú európai zsidó családokba házasodott be, és folytatta az anyjuk által mutatott utat. Glückel jiddis nyelvű naplójában máig is érvényes intelmeket hagyott gyermekeire.

Johann Baptist Seele: Karoline Kaulla portréja

A XVIII. században élt minden korok egyik leghíresebb udvari zsidója, **Karoline Kaulla**. Madame Kaulla, ahogy kortársai nevezték, az egyik leggazdagabb zsidó volt a korabeli Németországban. Amellett, hogy sikeres üzletasszony és diplomata volt, korabeli források beszámolnak páratlan szépségéről, arról, hogy milyen elkötelezett volt

a szegények megsegítése terén (vallástól függetlenül), és hogy milyen bőkezűn támogatta saját közösségét. Érdekes, hogy társalapítója volt annak a Királyi Württembergi Banknak, melyből később, a XX. században, a mai napig működő Deutsche Bank nőtt ki.

SZELLEMI VEZETŐK

„Hazug a báj, mit sem ér a szépség, asszony, aki az Örökévalót tiszteli, az a dicséretre méltó.”

Ahogy korábban az ósanyák és a prófétanők egyéb tevékenységük mellett szellemi vezetők is voltak, úgy

A Bét Jáákov lányiskola végzős növendéke 1934, Lodz

jelentek meg az újkorban is a zsidó női szellemi vezetők. Időben kissé visszalépve, a XVII. századból kiemelhetjük **Ászenát Bárzánit**, aki az iraki Moszulban élt. Őt tartják a zsidó történelem első női rabbijának és egyben az első női kurd vezetőnek. Akárcsak Rási lányai, ő is fiútestvér nélkül nőtt fel tóratudós apja, Smuel ben Netánél Hálévi Bárzáni házában, és vált apja szellemi örökösévé. Férje mellett az apja által alapított moszuli jesivában tanított, és férje halála után ő vette át a jesiva vezetését. A környék legnagyobb tóratudósaként tartották számon, emellett, apja tanítása révén, a Kabalának is mestere volt, és csodatevőként is ismerték. Úgy gondolta, hogy nőként nem illik utazgatnia, hogy adományokat gyűjtsön az intézmény számára, ezért nagy szegénységben halt meg.

Egyedülálló különlegesség a női szellemi vezetők közt **Hannah Rachel Verbermacher**, a XIX. században élt „ludmiri szűz”, a haszid mozgalom egyetlen női rebbéje. A mai Ukrajna területén található Ludmirban született és élt, elkötelezett híve volt a csernobili mágidnak, Mordecháj Twersky rabbinak. Tizenévesen kezdett komoly tóratanulmányokba, és hamarosan csodatevőként tartották számon, audienciákat tartott, *kvitliket* (kívánságcédula) fogadott el, és *tiszt* (haszid összejövetelet) vezetett, mint a többi rebbe. Szemérmességből mindig egy függöny mögött ült, azon keresztül kommunikált híveivel. A csernobili mágid kérésére egy időre felfüggesztette ugyan a tevékenységét, és férjhez is ment, de valószínűleg hamarosan elvált, és a Szentföldre költözött, ahol kis közösséget épített maga köré.

A hagyományos zsidóság elutasítja a nők rabbivá avatásának lehetőségét. Rabbiniikus cím nélkül is lehetnek azonban nők szellemi vezetők. A XX. századból két alakot emelünk ki: Sarah Schenirert és a közelmúltban elhunyt Esther Jungreis rebecent.

Az 1880-as évek Lengyelországában született **Sarah Schenirer**, a vallásos zsidó lányok oktatásának úttörő-

je, a Bét Jáákov iskolák ősenek megalapítója. A Tóra és a zsidó vallás iránti elkötelezettsége már gyermekkorában megnyilvánult. Fiatal lányként ismerte fel, hogy a zsidó lányoknak is képzésre, tanulásra van szükségük ahhoz, hogy a Tóra törvényei szerint tudjanak élni. Ebből az elhatározásból előbb óvoda született, ahol a gyermekekbe a Tóra szeretetét plántálta, majd megalapította az első Bét Jáákov iskolát, melyből egy, mára több száz tagintézménnyel büszkélkedő, vallásos lányokat nevelő iskolalánc nőtt ki.

A szegedi születésű **Esther Jungreis** rebecen a Kastner-vonaton menekült meg a soá poklától. Életét a fizikai holokausztot követő amerikai szellemi holokauszt elleni küzdelemnek szentelte. Ennek jegyében alapította meg Amerikában a Hineni nevű mozgalmat 1973-ban, mely az autentikus, hagyományhoz hű zsidóságot képviseli és hirdeti előadásokon, szemináriumokon keresztül.

RABBIK FELESÉGE

„Még éjjel van, s fölkel ételt adni háznépének, munkát cselédeknek... Férje ismert a városkapukban, hol az ország vénei közt ül.”

Utolsóként említjük a „*kol kvudá bát melech pnimá*” – a király lányának minden dicsősége a bensőjéből fakad – koncepció megtestesítőit, a rabbik, rebbék, tóratudósok háttérben tevékenykedő feleségeit. Már a Talmud is beszámol Rabbi Akiva feleségéről, **Ráchel**ről, aki nemcsak lemondott az örökségéről, hogy férjével élhessen, de 24 éven keresztül élt magányosan azért, hogy férje teljes egészében a tóratanulásnak szentelhesse magát. Több ezer évvel később ugyanennek az ideálnak a megtestesülését láthatjuk Chájá Muská Schneerson rebecen, a Rebbe, Menachem Mendel Schneerson feleségének életében, aki soha nem állt rivaldafényben, mindig szemérmesen a háttérben maradt, segítve és támogatva férje munkáját.

ÁGUNÁK A LELÁNCOLT ASSZONYOK

A zsidóság egyik legösszetettebb jogi kérdése az águnot – a „megkötött, leláncolt” asszonyok témaköre. A rabbik minden időben nagy gondot fordítottak arra, hogy e nők helyzetét minél hamarabb megnyugtatóan rendezzék. Ha egy nőnek nyom nélkül eltűnik a férje és semmi bizonyíték nem áll rendelkezésre annak haláláról, illetve, ha egy férfi szándékosan nem akar, vagy (betegség miatt) nem képes getet (válólevelet) adni a feleségének, az asszony águnává válik. Mindaddig tilos újraházasodnia, amíg be nem bizonyosodik férje halála, illetve kézbe nem kapja férjétől a válólevelet. D. CH. ÍRÁSA

A zsidó jog szerint egy nőnek nem lehet két férje, és ha férjzett asszonyként (akár águnaként is) egy másik férfitől gyermeke születik, a gyermek törvénytelennek számít, azaz *mámzer* lesz. A mámszerek csak szigorú megszorítások mellett házashatnak és státuszuk öröklődik. Érthető tehát, hogy a rabbik megtettek minden tőlük telhetőt, hogy egyetlen zsidó asszony se kerüljön ilyen helyzetbe.

DÁVID KIRÁLY FELTÉTELES VÁLÓLEVELE

A babilóniai Talmud (*Sábát* 56a.) elmondja, hogy a Dávid király hadseregében szolgáló férfiak feltételes válólevelet adtak feleségüknek, arra az esetre, ha a háborúban eltűnének. Ezt a gyakorlatot követték a második világháború során egyes amerikai zsidó katonák is.

VALLÁSI „KÖDBÉR”

Arra is van precedens – bár sok vélemény szerint ez nem felel meg a háláchának –, hogy a házasság előtti megállapodás keretében a felek előre kikötik, mennyi

penzt kell a getet megtagadó férjnek fizetnie mindaddig, amíg nem lesz hajlandó elválni a feleségétől, felszabadítva őt az *águnut* (águná-státusz) alól. Itt fontos kiemelni, hogy ahogy a házasságot is csak a házasulandó felek köthetik meg, ugyanúgy csak ők bonthatják fel azt – a rabbiknak nincs joga arra, hogy létrehozzák, vagy megszüntessék a házastársi kapcsolatokat, csak háláchikus segítséget nyújthatnak mindkét helyzetben. A házasság megkötése, illetve annak felbontása is pusztán az érintett felektől függ. Érdemes megjegyezni, hogy nemritkán az az eset is előfordul, hogy nem a férj tartja vissza a getet, hanem a feleség nem hajlandó elfogadni azt, jelen cikkünkben azonban csak az águnák helyzetével foglalkozunk.

Bár napjainkban az *águnák* között több olyan van, akinek a férje nem hajlandó válólevelet adni, éveken vagy akár évtizedeken keresztül is leláncolva tartva ezzel a feleségét, előfordul olyan eset is, amikor a férj egy katasztrófa során nyom nélkül eltűnik – nem tér vissza, nem kerül elő, és semmi bizonyíték nem áll rendelkezésre a haláláról, illetve senki sem tudja hitelt érdemlően tanúsítani azt. Ilyen eseteket vizsgálunk most meg.

BÁR KOCHBÁ ÉS A CHMELINYCKIJ POGROMOK ÁGUNÁI

A holokausztot követő időszakban a legfontosabb háláchikus kérdések közé tartozott az águnák megsegítése.

A rabbik ehhez több, korábbi döntést vettek alapul, és azokat alkalmazták saját helyzetükre.

A polgári időszámítás előtti 135-132-ig tartó Bár Kochbá szabadságharc során a rómaiak hatalmas mézárást rendeztek egy zsidó településen, Tel Árzában. A Misna elmondja, hogy Rábán Gámliel, talmudi bölcs azt a döntést hozta, hogy Tel Árzá esetében kettő helyett egyetlen tanú is elegendő a férj halálának elismeréséhez. Erre alapozva, hasonló esetekben, egyetlen tanú is elégséges ahhoz, hogy az asszony újra férjhez mehessen. A XVII. századi, lengyelországi Chmelnyickij-mészárlás alkalmával további, az újbóli férjhezmenetelt megkönnyítő rendeleteket is hoztak a rabbik.

A soá után ezrével fordultak férjüket vesztett asszonyok rabbikhoz, akik – miután végigböngészték a túlélők listáit és nem találták meg a keresett személyt –, egyéb szempontokat is figyelembe véve hozták meg a nagy horderejű döntést:

- Ha egy férfit látott valaki bemenni a gázkamrába, a halálát biztosra vették.
- Ha a koncentrációs táborba való megérkezéskor a szelekcionál bal oldalra küldték, az a gázkamrát jelentette, így ha látta valaki, hogy a kérdéses személlyel ez történt, halála szintén biztosra vehető.
- Amennyiben egy férfiről tudta valaki, hogy a légerkórházba került, abban az esetben is feltételezték a halálát.

1944 decemberében, még a háború befejezése előtt levél érkezett a Zsidó Ügynökséghez egy neves jeruzsálemi rabbitól, Chájim Jehuda Léb Auerbachtól. Az elismert *dáján* (vallási bíró) azt akarta megtudni, hogy létezik-e a Sobibór nevű város. Egy túlélő ugyanis szeretett

Chájim Jehuda Leib Auerbach levele

volna újra férjhez menni, mivel tanúk állították, hogy férjét Sobibórbá vitték. Auerbach rabbi azt akarta tudni, hogy „vajon ez a hely koncentrációs táborként szolgált-e, vagy olyan helyként, ahol megsemmisítették zsidó testvéreinket... mivel ez az águnák kérdésével kapcsolatos, és döntő érv lehet az, hogy mire használták a helyet.”

„Az águnák megszabadítása nem ugyanazt jelenti napjainkban, mint normális években vagy régebbi korokban. A kérdés százakat, sőt, ezreket érint. Micsoda hatalmas és szent kötelesség ez, mellyel minden rabbinak meg kell küzdenie... ezzel az óriási, minden zsidó lelkét megérintő kérdéssel kapcsolatban.” – írta 1947-ben a több száz águná ügyét megoldó Meir Feuerwenger magyar származású rabbi (1904–1968).

3408 FÉRFI ÉS 1385 NŐ FELMENTÉSE MAGYARORSZÁGON

1945-ben, a felszabadulás után az ortodox Központi Iroda megkezdte a helyreállítást. Egyik első intézkedésként felállították az úgynevezett águná bét-dint, vagyis azt a tóratudósokból álló vallási bíróságot, melynek feladata az volt, hogy megoldja azon férfiak és nők helyzetét, akiknek házastársa nem tért vissza, de nem állt rendelkezésre bizonyíték a halálukról. Azoknak, akik elveszítették a házastársukat, csak az águná bét din engedélyével volt szabad újraházasodni, az esküvéket pedig csak az arra kijelölt rabbik vezethették le. A bét din különböző hatóságok (Honvédelmi Minisztérium, tábori lelkész, stb.), valamint a hazatértek segítségével a legapróbb információkat is felkutatta, és ezek nyomán 3408 férfi és 1385 női özvegy helyzetét sikerült rendezni.

9/11 TRAGÉDIÁJA

A mai napig vannak olyan személyek, akik a New York-i World Trade Center ellen 2001-ben elkövetett terrortámadás idejében tűntek el, de nem került elő bizonyíték a halálukra nézve. Ez az áginut klasszikus példája, ahhoz hasonló, mint amikor egy embert láttak bemenni a tengerbe (melynek nem lehet minden partját egyszerre megfigyelni), de nem látták kijönni onnan. Semmi sem bizonyítja, hogy valóban nem jött ki a tengerből (hiszen nem látunk minden

Meir Feuerwenger könyve

partszakaszt), ezért a nő – bizonyíték híján – águná lesz.

A szeptember 11-i támadást követően mintegy száz vallásos zsidó nő esetében hoztak döntést a rabbik. Mindegyikük-nél több szempontot kellett figyelembe venni, többek közt:

- Hol tartózkodott az adott személy a repülőgép becsapódása idején. Egyes emeleteken egyáltalán nem voltak túlélők, más emeleteken a legtöbben megmenekültek. A WTC alatt futó metróban is mindenki meghalt az éppen az épület alatt tartózkodó szerelvényben.
- Ha telefonon értesítette a feleségét vagy mást, hogy bajban van, akkor a telefontársaság adatai alapján meghatározható, hol volt a becsapódás utáni percekben.
- Mások beszámolóiból kiderülhet, hogy látták bemenni, vagy hol tartózkodott az épületen belül.
- Fontos a keresett személy és a felesége viszonya: ha harmonikus kapcsolatban voltak, semmi okunk feltételezni, hogy a tragédiát kihasználva akart volna elmenekülni, és ezzel egy életre megkötni a feleségét.

Minden eset egyéni, és egyéb adatokra, dokumentumokra is szükség lehet a megnyugtató és háláchikus szempontból is elfogadható döntéshozatalhoz. Fontos különbség a régi korok és napjaink között, a telekommunikáció, mely lehetővé teszi a folyamatos és azonnali híradást. Az ember okostelefonja, a közösségi médiában való részvétele és

egyéb elektronikus nyoma alapján követhető, hogy mikor hol tartózkodik. Napjainkra vonatkozóan azt szűrhetjük le, hogy ha történt egy tragédia, és egy férfi, aki minden bizonnyal a helyszínen tartózkodott, nem kerül elő, valamint ha az illetőnek semmi oka nem volt arra, hogy a tragédiát álcaként használva megszökjön, akkor nagy valószínűséggel életét vesztette a helyszínen.

IZRAELI KATONAÖZVEGYEK

Israel számos háborúja során nem egyszer kellett szembenézni azzal, hogy bevetés közben eltűntek katonák, hátramaradt feleségük pedig águná lett. Az 1973-as jom kipuri háború után például majdnem 1000 asszony maradt águná, ezért a hadsereg vezérkari főnöke felkérte az akkori országos főrabbit, Ovádjá Jozsefet, hogy segítsen a helyzet megnyugtató rendezésében. A rabbi speciális vallási bíróságot szervezett, melynek tagjait azzal a feladattal bízta meg, hogy az országot beutazva, minden elérhető információt gyűjtsenek be a bajtársaktól, és tanulmányozzák az áginutra vonatkozó vallási törvényeket, hogy minél több asszonyt felmenthessenek alóla. Egy esetben például egy azonosítatlan holttesten találtak egy gyűrűt, belegravírozott dátummal, ami az egyik asszony esküvője napjának felelt meg. A rabbi úgy határozott, hogy ez elegendő bizonyíték arra, hogy a szóban forgó nő férje volt az elhunyt, és ezzel feloldozta az asszonyt az áginut alól. A hatalmas nehézségek ellenére 1976-ra az összes, jom kipuri háborús águná helyzetét sikerült a háláchának megfelelően tisztázni.

Ovádjá Jozsef rabbi így foglalta össze a véleményét:

„Tisztában vagyok azzal, hogy nemzedékünk egyes tóratudósai azt az utat követik, mely a világ minden kétségét kizárja, hogy vallásjogi döntésük tiszta és határozott legyen; olyannyira, hogy a határozatuk megfellebbezhetetlenné váljon. Módszerük jó és őszinte minden más helyzetben, de amikor egy nő águná-státuszáról van szó, akkor nem követhetem ezt az utat. Csakis néhai rabbijaink útján járhatok, akik minden erejükkel azon voltak, hogy addig keressék a lehetőségét annak, hogy egy asszony águná-státuszával kapcsolatban elnézőek lehessenek, amíg meg nem találták azt.”

A FELESÉG BIZTOSÍTÉKA, A KETUBÁ

OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÍRÁSA

A zsidó esküvő legismertebb eleme a pohártörés, holott mire arra sor kerül, már számos sokkal fontosabb esemény történt. Ezek közé tartozik a házasságlevél, a ketubá átadása. Ez az évezredek óta változatlan formájú irat olyan jogokat biztosít az újdonsült feleségnek, amit a nem-zsidó társadalom csak a legújabb időkben fedezett fel. De mi történik, ha nyoma vész ennek a fontos iratnak?

MI A KETUBÁ?

A talmudi bölcsek előírták¹, hogy házasságkor a férj adjon házasságlevelet, *ketubát* a feleségnek, amiben rögzítik más egyebek mellett azt, hogy milyen összeg illeti meg a feleséget, ha a férj elválik tőle vagy meghal.

Ez, az első házasság esetén (ha nem állapodnak meg magasabb összegben) 4,8 kiló tiszta ezüst ára, ami mai árfolyamon kb. 750 000 forintnak felel meg. Ez magában foglalja a feleség által a házasságba hozott hozományt is².

Az előírás egyik célja az, hogy megakadályozza az első felindulásból született válásokat³. Ha nem ad a férj *ketubát*, akkor paráználkodásnak számít az együttlét⁴. A házasságlevelet a férj adja át a *hüpe* alatt, még az esküvői szertartás előtt, és a feleségnek mindig tudnia kell, hol található. (Mivel ez nem egy liturgikus szöveg, ezért bevezettem, hogy az esküvőn az eredeti arámi nyelven kívül magyarul is felolvassuk a házasságlevelet, hogy a házaspár pontosan értse a szövegét.)

HA NINCS MEG A KETUBÁ...

Egy lakástűzben, rablás, de akár egy költözés során is elveszhet a *ketubá*. Sőt a Holokauszt után komoly problémát okoztak a világégsben eltűnt iratok, köztük a házasságlevelek azoknak, akik túl-

élték a vészidőket és egymásra találtak házastársukkal a háború utáni felfordulásban is⁵. Felmerül a kérdés, mi ilyenkor a teendő, hiszen a házaspárnak egy percig sem szabad a *ketubá* nélkül maradnia.

Ilyenkor nem lehet teljesen új *ketubát* írni, hiszen az csak az új dátumtól lenne érvényes, hanem egy

speciális, visszamenőleg érvényes pót-ketubát (*kotubá döirchöszá*)⁶ adnak ki⁷. A *Sulchán áru*chban⁸ Jozsef Káro rabbi (1488–1575) véleménye szerint – melyet a szefárd zsidók követnek – még az is tilos, hogy a házaspár kettesben maradjon egy helyiségben (*jichud*). Ezzel szemben

az askenázi közösségekben a RÖMÁ (Mose Iszerlisz krakkói rabbi, 1530–1573) véleményét⁹ követik, ami szerint csak a házastársi együttlét tilos, egy helyiségben tartózkodhatnak kettesben *ketubá* nélkül is a felek addig, amíg nem tudnak pót-házasságlevelet beszerezni.

LEHETŐSÉGEK A HÁZASSÁGLEVÉL HELYETTESÍTÉSÉRE

A *ketubá* legfontosabb szerepe, hogy ez szolgál biztosíték gyanánt a feleség számára egy válás vagy halál esetén, hogy megkapja a járandóságát. Így, ha sábeszkor derül ki, hogy nincs meg a ketuba, amikor nem tudnak újat írni, akkor a *Sulchán áru*ch¹⁰ lehetővé teszi, hogy egy drága tárgyat adjon oda a férj a feleségének biztosíték gyanánt, aminek az értéke megfelel a válás esetére meghatározott összegnek.

A szefárdi zsidók számára könnyítés, hogy az új ketuba beszerzéséig elegendő, ha vannak tanúk, akik bizonyítják, hogy a férj vállalta a kötelezettségeit egy válás esetén. A *Sulchán áru*ch¹¹ szerint ugyanis az ilyen tanúk helyettesíthetik az írásos ketubát. Mivel ma minden esküvőn rengeteg tanú van jelen, találni kell két olyan kóser tanút, aki látta, ahogy a férj *kinjánal* (szimbolikus birtokbavétel) vállalta a kötelezettségeit, így erre lehet támaszkodni akkor, ha elveszett,

vagy megsemmisült a *ketubá*. Mivel azonban a Rómá nem fogadja el teljes egészében ezt az érvelést, így az askenázi zsidók nem is támaszkodhatnak erre.

LEHET-E KÉT KETUBÁ?

Az izraeli rabbinátus vezette be azt a szokást, hogy két példányban készítik el a *ketubát*: egy a feleséghez kerül, egyet pedig a rabbinátus archivál¹². Kérdés, hogy helyettesíti-e a rabbinátus példánya az elveszett vagy megsemmisült házasságlevelet. Ebben nincs egyetértés az izraeli rabbik között, mivel a *Sulchán áruch*ban¹³ van egy háláchá, ami szerint nem szabad két példányban adóslevelet írni, nehogy kétszer hajtsanak be egy tartozást: ha több

példány készül, akkor egyik sem érvényes. Sokak szerint azonban ezt a problémát kiküszöböli, ha

egyszerűen ráírják a rabbinátus példányára, hogy másolat, és így megkülönböztetik az eredeti házasságlevélétől¹⁴.

További kérdés, hogy ennek fényében megfelel-e a másolat egy olyan esetben, ha a *ketubá*nak valami baja lesz, hiszen az eredeti hiányában a másolat alapján nem lehet behajtani a tartozást. Az egyik vélemény szerint jó a másolat, hiszen ez bizonyítja, hogy volt egy eredeti. Hacsak a férj nem állítja, hogy már kifizette a tartozását, akkor az eredeti miatt ki kell azt fizetnie. Ezzel szemben mások úgy vélik, hogy a másolat csak arra jó, hogy az adatok és a pontos összeg meglegyen, ha újat kell írni, de nem lehet használni pót-*ketubá*nak¹⁵.

FONTOS FELHÍVÁS!

A Központi Iroda kebelében működő בית דין rendelkezései

1. Minden újszülött gyermeket, nemre való tekintet nélkül, a területileg illetékes rabbiságnál anyakönyveltetni kell.
2. A rituális házasságkötés vallási funkcióját nem végezheti csak az illetékes rabbi, vagy az arra esetről-esetre megbízott, vallástudományokban jártas személy.
3. Ha valaki tudomást szerez arról, hogy a házasságkötést nem a 2. pontban megjelölt személy végezte, tartozik az esetről לראות ולא לראות az illetékes rabbiságot, vagy a Központi Irodát (VI., Eötvös-u. 19) haladéktalanul értesíteni.
4. Az üldöztetés során elpusztultnak életben maradt házastársra: csakis a Központi Iroda kebelében működő Aguna-besz-din engedélyével köthet újabb rituális házasságot. Ha valaki ilyen engedély nélkül kötött házasságról szerez tudomást, ezt is sürgősen jelentse be.
5. Minden hazatért hadifogoly vagy deportált, tartsa erkölcsi kötelességének, hogy az általa tudott halálesetről az illetékes orthodox rabbiságnál jelentést tegyen.
6. Kóser élelmiszerek és italok, csakis az illetékes rabbiság engedélyével állíthatók elő és hozhatók forgalomba. Különösen fontos ügyelni a של פסח-élelmiszerek beszerzésénél, vajjon azok szabályszerű rituális felügyelet mellett készültek-e. Erre a szempontra ügyelni kell a röviddel Peszach után beszerzendő chomécz-élelmiszerek tekintetében is, minthogy azok könnyen a „chomécz sel jisroél seóvar ólov hapeszach” tilalma alá eshetnek.

7. Külföldről érkező élelmiszerek kóseriságáról minden esetben az illetékes rabbiság útján kell meggyőződést szerezni.

8. A szórványokon lakó és vallási funkcionáriusok nélkül lévő hitközségekben élő hittestvérek, igyekezzenek állandó kapcsolatot fenntartani a legközelebbi rabbiával, illetve szervezett hitközséggel.

9. Hitközség tulajdonát képező vallási rendeltetésű ingó és ingatlan tárgyakat csakis besz-dintünk véleményezése alapján szabad elidegeníteni, vagy rendeltetésétől eltérő célra felhasználni. A Központi Iroda hozzájárulása minden esetben szükséges.

10. Háborús behatások folytán – vagy egyéb okból – elromosodott templomok helyreállítása előtt, ugyancsak kérdés (שאלה) intézendő besz-dintünkhöz.

11. Nem-zsidó kézre került vallási kegyeszerkeket igyekezzünk visszavásárolni.

12. Aki tudomást szerez nem-zsidó környezetbe került gyermekekről, tegyen sürgős jelentést a Központi Irodának.

13. Vallási előírás szerint, a rituális házasságleveleüket (כתובה) elvesztett házastársak tartoznak nyomban pót-házasságlevélről (כתובה דאירכסה) gondoskodni. Ilyen esetben az illetékes rabbisághoz kell fordulni. A pót-házasságlevél nyomtatványa díjmentesen igényelhető a Központi Irodánál, hitközségek, ill. rabbik által.

Történelmi dokumentum, ami a háború utáni rabbinátus kihívásait tartalmazza.

¹ *Kötubot* 10b., 82b.; ² Lásd *Pitche chosen*, *Isut* 7. fejezet 3. és 12. lábjegyzet; ³ *Kötubot* 39b.; ⁴ *Uo.* 54b.; ⁵ Lásd például „Fontos felhívás!” 13. paragrafus, az 5709 / 1948-1949-es naptárban és *Chelkát Jáakov* responsum *Even háezer* 90. fejezet; ⁶ *Náchálát sivá* 13. fejezet; ⁷ *Sulchán áruch*, *Even háezer* 66:3.; ⁸ *Uo.* 1.; ⁹ *Uo.*; ¹⁰ *Uo.* 2.; ¹¹ *Uo.* 1.; ¹² Lásd ennek a forrása *Mispát háktubá* 7. kötet 57:1-2.; ¹³ *Chosen mispát* 41:1.; *uo.* Sách 6.; *Nötivot hámispát*, *Chidusim* 4.; ¹⁴ Lásd *Mispát háktubá* *uo.* 9. oldal; ¹⁵ Lásd *Mispát háktubá* *uo.* 6-23. oldal, *Heerot ubiurim* folyóirat 1 118. szám 59-64. oldal

HAGYOMÁNNYAL A HAGYOMÁNYÉRT

Hogyan erősítsük meg a nők helyzetét a zsidóságon belül?

*A női egyenjogúság kérdése nem kerüli el a zsidóságot sem.
Legyen szó családalapításról, munkáról vagy zsinagógai
életéről, fel kell tennünk magunkban a kérdést:
hol van a zsidó nők helye?*

OBERLANDER BATSHEVA ÍRÁSA

EZRÁT NÁSIM – NŐK A ZSINAGÓGÁBAN

Utóbbi időben több fórumon bukkant fel az a gondolat, hogy a magyar zsidóság „nem halad eléggé a korrall”, és itt az ideje, hogy a nők a férfiakkal megegyező módon vegyenek részt a hitéletben. Vagyis a zsinagógában számítsanak be a *minjenbe*, előimádkozhassanak, stb. A gondolatok megfogalmazói úgy vélik, ezzel szélesebb tömegeket lehetne visszavonzani a zsidósághoz és elérni, hogy aktív részesei legyenek a közösségi életnek.

Egyetértek az alapgondolattal: nem lehet karba tett kézzel ülni és várni, hogy a százezer főre becsült magyar zsidóság magától találjon vissza a zsinagógába. Hogy is várhatnánk ezt el olyanoktól, akiknek már a nagyszülei se kaptak rendes zsidó nevelést? Valóban ki kell lépünk a komfortzónánkból, megkeresni a gyökereiket teljesen elvesztett zsidó testvéreinket és eléjük

tárni az autentikus zsidóságot, gazdag hagyományával, kultúrájával, különleges spiritualitásával, isteni útmutatásával. Azt azonban nem hiszem, hogy az ősi hagyomány leverése, megtiprása árán lehetne és kellene megnyerni a zsidóságnak a következő generációt.

A SAJÁT OTTHONUNKBAN KELL KERESNI A BOLDOGSÁGOT

Férjem gyakorta említ egy történetet, amit mesterétől, Grünwald József (1905–1984) pápai rabbtól halott a híres krakkói zsinagógának, az Ájzik ben Jáákov (jiddisül: reb Ájzik reb Jékelsz) sülnek a történetéről¹. Eszerint a 17. század elején élt Krakkóban egy szegény zsidó, bizonyos reb Ájzik. Egy éjjel álmodt látott, amiből megtudta, hogy ha elmegy Prágába és ott az egyik híd lábánál ásnak kezd, nagy kincsre fog bukkanni. Reb Ájzik hosszas vívódás után el is utazott Prágába, felkereste a hidat, ám csalódottan

látta, hogy állandóan örök járkálnak a környéken. Napokig leskelődött, hátha ki tudja figyelni, mikor tudna észrevétlenül nekifogni az ásásnak – addig, míg nem az egyik örnek feltűnt, hogy állandóan ott lábatlankodik egy rongyos zsidó. Elkapta Ájzikot és kikérdezte, mit keres ott. Nem volt mit tenni, reb Ájzik elmondta, hogy mit álmodott. Erre az ör nagyot nevetett, és azt mondta: „micsoda ostobaság, én meg azt álmodtam, hogy egy bizonyos krakkói reb Ájzik reb Jékelsz kályhája alatt kéne ásnom, hogy kincsré leljek.” Reb Ájzik erre már indult is haza, és csodák csodájára a saját kályhája alatt valóban kincsré bukkant. Az immár meggazdagodott zsidó egy egész zsinagógát építtetett a kincsből, ami a mai napig viseli a nevét Krakkóban.

Ebből a történetből azt a tanulságot vonta le Grünwald rabbi, hogy az ember sokszor kergeti a boldogságot, ahelyett, hogy a saját otthonában fedezné fel azt.

Így van ez a mi esetünkben is. Nem idegen, külső szokásokkal kell a zsidóságot érdekessé tenni, hiszen megvannak benne azok az értékek, amik megfogják a mai modern embereket is, csak fel kell tárni és be kell mutatni ezeket. Így van remény, hogy ez az útkereső generáció a saját ősei kultúrájában fogja megtalálni, amire szüksége van.

HÁTTÉRBE SZORULNAK-A A FÉRFIAK

Nem azért nem lelkesedem az ötletért, hogy a nők és a férfiak egyforma szerepkörben vegyenek részt a zsinagógai életben, mert attól félek, hogy a férfiak háttérbe fognak szorulni, vagy mert ne tudnék örülni más örömeinek – itt egy háláchikus elvről van szó.

A Talmud² több oldalon keresztül sorolja azokat a bibliai utasításokat, amikben a nők kötelezettségei és a kifejezetten rájuk vonatkozó tilalmak szerepelnek. Ebből kiderül, hogy a nőkre ugyanazok a tilalmak vonatkoznak, mint a férfiakra, de fel vannak mentve az időhöz kötött tevéleges parancsolatok alól. Miért

menti fel az Örökkévaló a nőket egy sor micva alól, miközben a férfiak sosem kapnak engedményt? Azért, hogy a nők jobban ráérjenek a család gondozására és a gyereknevelésre³. Például ne forduljon elő, hogy amikor a gyerek felkel, nincs otthon az anyukája, mert a minjenbe kellett mennie imádkozni⁴. Ezzel Isten kinyilvánítja, mennyire fontos érték a család és a következő generáció megteremtése, felnevelése – fontosabb, mint a minjenben való imádkozás.

Emellett, ha valaki valamely parancsolat alól fel van mentve, akkor ugyanazt a parancsolatot nem teljesítheti mások nevében⁵ – pl. ha nem kell részt vennie a Tóraolvasáson⁶, akkor nem is olvashat a közösség nevében.

ÁSSUK KI A KEMENCE ALÓL A BEVÁLT MÓDSZEREKET

Most három olyan ősi zsidó értéket szeretnék bemutatni, amelyek napjaink társadalmában is segítenének a nők és férfiak együttélésében és abban, hogy a nők megkapják a minden embert megillető tiszteletet és egyenlő bánásmódot. Ugyanis nagyon fontos, hogy a nők státuszán javítani tudjunk, csak épp úgy gondolom, rossz irányba haladunk azzal, ha teljesen lebontjuk a nők és a férfiak közti elválasztó vonalakat. Ezt látjuk a hírekben, a reklámokban, a mindennapi életben: a társadalom minden szintjén visszaélnék a nők helyzetével, zaklatják őket, életüket és családokat döntve romba. Ha a nők helyzetén szeretnénk tehát segíteni, akkor ássuk ki a kemence alól a bevált módszereket és ezzel biztosítsuk, hogy a nők ne kerüljenek kiszolgáltatott helyzetbe sem otthonuk falain belül, sem pedig azon kívül.

JICHUD

- A KÍSÉRTÉS ELKERÜLÉSÉÉRT

Míg az elszakadt zsidók visszagyűjtése közben le kell vernünk a „falakat” és ki kell mennünk a tömegekhez, a nők és férfiak esetében pont fordítva, meg kell erősítenünk a falakat, hogy mindenkinek meg-

gyen a saját „térfele”, amin biztonságosan mozoghat.

A zsidóság évezredes válasza erre a jichud törvénye⁷, miszerint egy férfi és egy nő, akik nem közvetlen rokonok és nem házasok, nem lehetnek kettesben egy zárt szobában kísértésnek téve ki ezzel magukat, még akkor sem, ha pl. egy irodában dolgoznak. De miért akarnánk elkerülni a kísértést? Nem nagyobb dolog, ha az ember hősként meg-

küzd a különböző kihívásokkal? A zsidóság szerint nem: inkább ne kockáztassunk olyan dolgokat, amiben könnyen megbukhatunk, magunknak és másoknak is csak ártunk vele, felesleges kihívunk magunk ellen a sorsot. Ahogy a mindennapi reggeli imában is mondjuk: „ne vígy minket se bűnbe, se kísértésbe...”⁸, vagy József Attilát idézve, „nem muszáj hősnek lenni”⁹.

CNIUT – A KELLEMETLENSÉGEK ELKERÜLÉSÉÉRT

A *cniut*, amit magyarra leginkább illendőségnek, visszafogottságnak tudunk fordítani, részint az öltözködési, részint a viselkedési normákra vonatkozik. Olyan normarendszert takar, mely életünk minden napját átszövi és segít meghúzni a határainkat.

A *cniut* szerinti öltözködés¹⁰ nem azt jelenti, hogy egy nőnek ne lehetne szépen, divatosan, kedve szerint öltöznie, csupán azt, hogy mások előtt ne a teste intimitásának szépségével, hanem a személyiségével mutakozzon meg. Az illendő viselkedés normáinak betartása ugyanakkor azt biztosítja, hogy az olyan közegben, ahol férfiak és nők együtt vannak, ne érjen senkit verbális inzultus. Gyakran tapasztalhatjuk, hogy nem megfelelő a viselkedés a vegyes társaságokban és emiatt kellemetlen helyzetbe

kerülnek a jelenlevő nők pl. illetlen viccek miatt. A *cniutnak* megfelelő viselkedés azonban eleve kizárja, hogy ilyen helyzet lépjen fel.

SÁLOM BÁJIT – A KÖVETKEZŐ GENERÁCIÓ EGÉSZSÉGÉÉRT

Ha a nők helyzetének jobbá tételéről beszélünk, akkor mindenképp szót kell ejtenünk a családozról, a családi béke, a *sáalom bájit* fenntartásáról. Sajnos egyre gyakoribb, hogy az emberek azért lépnek ki egy párkapcsolatból, mert úgy érzik, megunták a társukat, újdonságra vágyanak, amiről azt képzelik, jobb lesz, mint az előző. Fontos lenne megérteni, hogy amikor valaki megházasodik és családot alapít, akkor felelősséget vállal: innentől nem nézheti csak a saját pillanatnyi örömet, hanem egy egész család érdekeit kell néznie. A tapasztalat azt mutatja, hogy ha a kapcsolatból már születtek gyerekek, akkor ők az édesanyával maradnak, a róluk való gondoskodás terhe gyakran szinte kizárólag az egyedül maradó anyára hárul, miközben a gyerekek két szülő és két otthon között kezdenek ingázni.

A Tórában¹¹ a válás csak olyan esetekben merül fel, amikor egy

házasság véglegesen megromlott és egyértelműen nem működik¹², ha minden résztvevőnek objektíven jobb különválni, mint együtt maradni. Minden esetben azt is mérlegelni kell, hogy a válás az egész család jólétének a szempontjából jó vagy rossz-e. Ahogy egy használati tárgyunkat, az autónkat, az óránkat vagy a vízcsapot megpróbáljuk megjavítani, ha elromlik és csak végső esetben dobjuk ki – úgy kellene megpróbálni a kapcsolatokat is megjavítani és megkeresni azokat a jó dolgokat, amik valamikor összekapcsolták a feleket. Ehhez persze meg kell tanulni olyan dolgokat, mint a magunkba nézés, a bocsánatkérés, a hibák felismerése.

A GYERMEKOTTHONOK VEZETŐI

Egy alkalommal megkérdezték Cháná Hecht-et, Sálom Ber Hecht rabbi (Queens, New York) feleségét, mit dolgozik. Elmondta, hogy ő egy gyermekotthon igazgatója. A kérdező elismerően vette ezt tudomásul és megkérdezte, hány gyermekről gondoskodik ez a gyermekotthon. Tizennégyről – jött a felelet. A kérdezőnek gyanússá vált, hogy a Hecht házaspárnak éppen ennyi gyereke van, így visszakérdezett: a saját gyerekeire gondol? Az igenlő válasz után azonban már nem volt olyan elismerő, mint korábban: „Akkor maga csak otthon van és háztartást vezet?” – kérdezte lekezelően. „Mi a különbség?” – kérdezte Hechtné, „a saját gyerekeim nevelése és az otthonunk irányítása nem ér annyit, mint az elhagyott gyerekeké?”

Azt gondolom, ez a történet is jól mutatja, hogy – bár a zsidóság a család gondozását és a gyereknevelést mindennél többre tartja – sokaknak csak a „külvilágban” végzett munka számít értéknek. Ám a zsidóság szemléletében a nők különlegessége nem abban áll, hogy tudnak-e férfimunkát végezni, hanem hogy

mindennel, amit csinálnak egy fontosabb célt szolgálnak, amire csak ők képesek.

Úgy látom, azok, akik támogatják, hogy a nők a zsinagógai életben aktívabbak legyenek, azok ugyanakkor háttérbe szorítják a családalapítást és a gyereknevelést: egyfajta szükséges rossznak tekintik azt, amit minél későbbre igyekeznek tolni. Mintha nem értenék azt a különleges feladatot, amit egy gyermek világrahozatala és felnevelése jelent. Itt nem csupán az a kérdés, hogy valaki mennyire aktív a zsinagógában – itt egyfajta élet szemléletről van szó, melynek középpontjában a család működtetése és a következő generáció felnevelése, mint elsődleges cél áll.

NEM LEHET „ELÉG” ENGEDMÉNYT ADNI... – EGY NEOLÓG FŐRABBI VÉLEMÉNYE

Ha valóban a zsidóság fennmaradása és a nők egyenjogúságának a megerősítése a célunk, akkor annak a legmegfelelőbb módja az évezredek hagyományok megerősítése volna, melyeknek szerves része a zsidó nők megbecsülése is. Az évezredek szokásos átalakításával biztosan nem lehet visszacsalogatni az embereket az évezredek valláshoz.

Érdekes, hogy amikor a neológia is ezen az állásponton volt. Ahogy dr. Schnitzer Ármin (1836–1914) Komárom neológ főrabbi „Istentisztelet” című írásában¹³ fogalmazott: „Sok évi tapasztalataim alapján mondhatom, hogy minden engedménynek és alkalmazkodásnak a vallási téren más eredménye nincs, mint az, hogy a konzervatív elemeket a másik táborba hajszolják vagy legalább is elégedetleneket teremtenek; a korszellem híveit azonban nem csábítják magukhoz, mert annyi engedményt részükre nem adhatunk, mint amennyit már önmaguknak szereztek.”

¹ Lásd édesapjának, Grünwald Jáákov Jechezkijá (1882–1941) bánffyhungyadi és pápai rabbinak a könyvében: *Vájágéd Jáákov, Moádim, Máámár Potéach jád bitsuvá* 15. paragrafus. A történet történelmi hűségéről lásd dr. *Yitzchak Alfasi* tanulmánya: *Sáná besáná* 5763 és könyvében *Torá voháláchá* 337-340. oldal; ² *Kidusin* 29a., 34a-35a.; ³ Lásd *Avudráhám*, Jeruzsálem 1963, 25. oldal; ⁴ Lásd *Piszké tsvot, Orách chájim* 90. fejezet 102. lábjegyzet; ⁵ *Sulchán áruach, Orách chájim* 589:1.; ⁶ Lásd *Mágén Avrahám* uo. 282:6., uo. *Áruach hásulchán* 11., *Misná brurá* 12.; ⁷ Ennek részletei: *SÁ, Even háezer* 22. fejezet; ⁸ *Sámuel imája – Zsidó imakönyv* 17. oldal; ⁹ József Attila: *Szállj*, 1937; ¹⁰ *SÁ, Even háezer* 115:4.; *Orách chájim* 75:1-3.; ¹¹ *5Mózes* 24:1-2.; ¹² *SÁ, EH* 119:3.; ¹³ *Magyar Izrael* 1910. március 1. 37. oldal

KEDVENC OLVASMÁNYOKKAL INDUL AZ IRODALOMOKTATÁS

A CÉL, HOGY A DIÁKOK ÖNÁLLÓ, FELELŐSEN GONDOLKODÓ FELNŐTTEKKÉ VÁLJANAK

VIDA NÁRCISZ magyarnyelv- és irodalom tanár lesz a Maimonidész Gimnáziumban. Nárcisz 2014-ben végzett történelem-magyar szakon. Jelenleg a Zachor Alapítvány nemzetközi és oktatási programjainak vezetőjeként oktatási anyagok fejlesztésén, iskolai és iskolán kívüli oktatási programok, valamint tanárképzések szervezésén és megvalósításán dolgozik. Korábban önkéntesként tevékenykedett ugyanitt különböző oktatási programokban és nem formális oktatási tevékenységként a régi, pesti zsidónegyedben vezetett sétákat.

A magyarórákról feltétlenül pozitív képet vizionálok a Maimonidész Gimnázium leendő tanáráként – mondja Vida Nárcisz. Kis létszámú osztályokra készülünk, ez lehetőséget ad minden szaktanárnak arra, hogy a gyerekek egyéni érdeklődését is figyelembe véve tanuló- és tevékenységközpontú tanórákat szervezzen. Tanárként építeni fogok arra, hogy a diákokat érdeklő, az általuk is tapasztalt világhoz közel álló tantárgyi tartalmak feldolgozására kerüljön sor, segítve, hogy önállóan, kritikusan, reflektíven és felelősen gondolkodó felnőttekké váljanak.

A nulladik évfolyamon, azaz az első, nyelvi év folyamán elszakadhattunk a hagyományos kerettantervtől: egy projekt-alapú tanévet terveztem, mely során a diákok behozhatják kedvenc olvasmányaikait, valamint olyan szövegeket is feldolgozhatunk, amelyekre a hagyományos kerettantervet követve kevésbé lenne lehetőség. A következő tanévekben sem pusztán kronologikusan tárgyaljuk a tananyagot, hanem az időrendben haladó témakörök közé tematikus fejezeteket is beillesztettünk.

A közös gondolkodás a tanár és a diákok között nagyon fontos lesz a gimnáziumi évek alatt – ez szükséges ahhoz, hogy a diákokat számukra is érvényes, használható tudás és készségek megszerzéséhez segítsük hozzá.

A magyar nyelvtan tanítását tekintve kéttannyelvű iskolaként a Maimonidészben különös hangsúlyt helyezünk arra, hogy a tanítási-tanulási folyamat megalapozza és továbbfejlessze a tanulók nyelvhasználattal kapcsolatos ismereteit, képességeit, motivációit, ami segítséget ad majd a diákoknak az angol és a héber nyelv magas szintű elsajátításához.

LEFKOVICS ZSÓFI ÍRÁSA

בס"ד

Gyere el a Maimonidész Gimnáziumba!

Iskolai bemutatkozó nyílt nap

A bemutatkozó időpontja: **március 13., hétfő délután**
A részvétel **előzetes regisztrációhoz** kötött: info@zsidogimnazium.hu

Ismerd meg a Maimonidész Gimnázium tanárait és leendő osztálytársaidat! Látogass el iskolánkba: március 13-án 20 perces próbaórákat tartunk külön a szülők és a 7., 8. osztályos diákok részére. Matematika, magyar, angol és vallási óráinkon keresztül megismerheted interaktív tanítási módszerünket. Találkozz tanárainkkal, beszélgetssünk kötetlenül!

Zsidó gimnázium Budán • Modern, nyitott, magas színvonalú világi oktatás • Kéttannyelvű iskola • Emelt szintű angol és héber nyelv

Mikor indul első évfolyamunk? 2017. szeptember 1-től!

Tudj meg többet a gimnáziumról: www.zsidogimnazium.hu

MIKVE A RITUÁLIS MEGTISZTULÁS SZÍNHELYE

Sokan csak irodalmi élményeikből vagy nagyszüleik elmeséléséből ismerik a mikvét, a rituális fürdőt. Ezek a visszaemlékezések sokszor sötét és ijesztő helynek festik le a mikvét, ahova riadtan surran be esküvője előtt a menyasszony. De a valóság más. Zsidó asszonyok évezredek óta mindent megtettek azért, hogy mikvébe mehessenek: kilométerek sokaságán át gyalogoltak, jeges vízbe merültek, inkvizítorok vagy éppen katonák előtt bujkáltak, és örömmel teljesíthették a családi élet szentségében rájuk rótt feladatukat. Napjainkban jól felszerelt, modern mikvék várnak bennünket világszerte. Ilyen a budapesti mikve is, melynek titkaiba **Oberlander Batsheva** rebecen vezet be bennünket.

STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA

Miért fontos, hogy egy közösségnek legyen mikvéje?

Nem csak fontos, ez a legfontosabb intézmény, amit egy városban létre kell hozni, ha zsidók telepednek meg benne. A mikve építése előrébb való, mint a zsinagógáé vagy az iskolaé. A családi élet tisztaságának az alapja, hogy a feleség megmerül a mikvében a megfelelő időben: ez tartja fenn a zsidó népet, ez a zsidó élet alapja.

Miért nem elég a megtisztuláshoz egy alapos otthoni fürdés?

A mikvében való alámerülés egy tórai előírás, amit Isten kért tőlünk. Ennek menete pontosan meghatározott: milyen fürdőben, milyen körülmények között és mikor kell elvégezni. Olyan, mint egy gyógyszer, amit az orvos felír. Azt sem lehet máshogy szedni, mint az előírás, nem vehetünk be cukorkát egy antibiotikum helyett, hiába ugyanaz a mérete és ugyanolyan a színe.

Hogy zajlik egy megmerülés?

Amikor előírás szerint megbizonyosodott a nő arról, a menstruáció véget ért (*hefszek táhárá*), hét tiszta napot kell várni. A hetedik napon nagyon alaposan meg kell tisztálkodni tetőtől talpig. Ezt megtehetjük otthon vagy a mikvében is. A haját alaposan ki kell fésülni, fogat mosni, körmöt vágni, az elszáradt bőrt eltávolítani mindenhol, stb. Mindent, ami a víz és a test közé állhat (pl. körömlakk, műköröm,

NÉVJEGY

OBERLANDER BATSHEVA

- SZÜLETETT: 1967
- FOGLALKOZÁSA: iskolaigazgató, Bét Menáchem Héber-Magyar Kéttannyelvű Általános Iskola, Óvoda és Bölcsőde
- CSALÁD: házaspár, hét gyermek édesanyja, egy unoka nagymamája.

kivehető fog, ékszer) el kell távolítani. Ezután lehet bemenni a mikvébe és ott a medencében háromszor alámerülni egy áldásmondás kíséretében. A mikvébe menő nőt mindig kíséri valaki, aki segít, ellenőrzi, hogy pl. a hátára nem ragadt-e hajszál, vagy hogy teljesen elmerült-e a vízben.

Ki lehet ilyen kísérő?

Bármely 12 évesnél idősebb zsidó nő, aki ismeri a mikve előírásait lehet kísérő. A legjobb olyannal menni, aki nagyon alaposan tudja az előírásokat, hogy tudjon válaszolni a felmerült kérdésre. Nagyon fontos, hogy a kísérő kapcsolatban legyen egy rabbival, hogy kérdés esetén azonnal tudjon segítséget kérni. A mikvék alkalmazásában mindig állnak ilyen felkészült hölgyek, akik alkalmasak kísérőnek. Velük szemben elvárás a maximális diszkréció is. A mikve magánügy.

Hányan használják a budapesti mikvét?

Nagyjából ötven hölgy jár ide rendszeresen, és megfordulnak itt turisták is.

Mikor és hogyan készült el a jelenlegi mikve?

A most használt mikve a Kazinczy utában található és az egyetlen, ami Budapesten működik. Az épületet 1928-ban építették, kifejezetten rituális fürdőnek. Miután Magyarországra költöztük, szerettünk volna létrehozni egy minden szempontból megfelelő mikvét az akkor használt szűkös fürdő helyett. Végül 2002-ben kezdtük építeni és a szponzorok kérésére – ők a férjem unokatestvérei voltak – az eredeti mikve helyén áll. Még ötven év után is állt a medencékben a víz és megvoltak az előkészülő szobák is. Több rabbi segített nekünk, mind halachikus, mind praktikus szempontokból. A látványt egy magyar belsőépítész, *Nemesvári Adrienn* segített kialakítani. Hosszú munka volt, és sok feladatot adott nekem a különböző szakértők és munkások irányítása. Egy nagy medencét, valamint három fürdőkádás – ebből kettő jakuzzis – és egy zuhanyzós előkészülő szobát alakítottunk ki. Szükség is van rá, előfordul, hogy teltház van.

Világviszonylatban milyen színvonalú ez a mikve?

Benne van a felső kategóriában, mind kinézetre, mind kóserságát tekintve. A mikvének különlegessége, hogy a medencében levő víz nem csak érintkezik a természetes

kútvízzel, hanem részben abból is tápláljuk. Ez egy ritka megoldás. Fontos, hogy a víz nagyon tiszta legyen. Igyekezünk szép és kényelmes szobákat építeni, hogy a hölgyek olyan jól érezzék magukat benne, mintha fürdőben lennének. Szempont volt a tartós, minőségi alapanyagok használata, a dekorációhoz például Olaszországból hoztunk különleges üvegmozaikot.

Mit jelent Önnek személyesen a mikvébe járás, illetve a mikvébe menők kísérése?

Akkor kezdtem el hölgyeket kísérni a fürdőbe, amikor Mendel fiam beteg lett. Az ő gyógyulásáért vállaltam magamra ezt a micvát. Amióta meghalt, azóta folytatom, az ő lelkéért. Épp mostanában kezdtem azon gondolkodni, hogy abbahagyom, mert elég sok időt vesz igénybe a feladat, de ezen a héten történt valami, ami miatt elvettem ezt. Most volt a fiam jorcájtja és pont azon a napon két hölgy is megkért, hogy kísérjem őket a mikvébe. Az egyikük ráadásul csak a férje kérésére ment el, rögtön olyan kérdése is volt, amivel a rabbihoz kellett fordulnunk. Ez megerősített, hogy szükség van a munkámra: úgy érztem, Mendel nem engedi, hogy abbahagyjam.

Személyesen számomra ez fontos és különleges micva. Ezt csak a nők csinálják, és nagyon nagy felelősséget jelent, hiszen ez az alapja az egész zsidó családnak. Ez az én kezemben van, nem a férjemében, nem a rabbiéban, és azt gondolom ez nagy megtiszteltetés. Emellett ez összeköt az őseimmel, akik ugyanígy mentek a mikvébe. Hét generáció óta él Magyarországon a családom, így még különlegesebb, hogy én itt folytathatom, amit ők csináltak.

Több, mint jiddise máme

NŐK VEZETŐ SZEREPBEN

A zsidó vallás szerint három micva van, ami kifejezetten a nőkre vonatkozik: ők gyűjtik meg a szombati gyertyákat, felügyelik otthonuk kóserságát és eljárnak a mikvébe. Ez a három feladat túlmutat önmagán: a zsidó nők teremtik meg az otthon melegét, gondoskodnak a családról, férjükről, gyerekeikről, önmagukról. Nem mellékesen dolgoznak is, szívvel-lélekkel, legjobb tudásuk szerint, ezerfelé figyelve, hogy azután otthon folytassák a pörgést... Az EMIH három, vezető beosztásban dolgozó munkatársát, nőket, anyákat, feleségeket kérdeztük a 21. század nagy dilemmájáról: összeegyeztethető a karrier és a család? LEFKOVICS ZSÓFI ÍRÁSA

„A sábesz erőt ad a hétköznapokhoz”

STEINER ZSÓFIA egyszemélyes „sajtóosztályként” kezdte pályafutását az EMIH-nél hét évvel ezelőtt. Ma négy gyermek – kilenc, hét, három évesek és egy újszülött – anyukája. Emellett az Egység és a Gut Sábesz főszerkesztője. Anya, feleség és hivatását szenvedélyesen szerető dolgozó nő.

A zsidó vallás a szülést, a nevelést, az otthon megteremtését a nők szent küldetésének tekinti. A korai nevelés központi kérdés, ezt első körben otthon kapják meg a gyerekek – kezdi Zsófi. – Számomra mindig alapvető volt, hogy anya leszek. Sosem volt kérdés. Ahogy természetes volt, hogy családom lesz, természetes volt az is, hogy dolgozni fogok. A hivatásomat, az újságírást

hosszas keresgélés után találtam meg.

Hogyan lettél főszerkesztő?

Főiskolára jártam, miközben otthon voltam két gyerekemmel, amikor rátaláltam az írásra. Akkor Köves Slomóhoz fordultam, jelentkeztem nála, mint kezdő újságíró. Volt olyan pillanata a munkámnak, amikor én

voltam az EMIH „sajtóosztálya”. Azután szépen lassan, ahogy én is sétálgattam felfelé a ranglétrán, kialakítottunk egy nagyon profi szerkesztőséget, amelyben megosztjuk a munkák és a feladatok. Ma már színvonalas, profi csapattal dolgozunk az *Egység*, a *Gut Sábész* és a *zsido.com* kiadásán.

Hogyan viszonyul a családod a munkádhoz?

A gyerekeim nagyon lelkesek. Minden újságban megkeresik a nevemet, ha van, a fotómat is. Ez nem olyan munka, hogy négy órakor kiesik a toll a kezemből, nap mint nap látják, hogy dolgozom. Nagyon büszkék rám. A férjemmel mindketten hektikus beosztásban dolgozunk. Komoly szervező munkát és elfogadást igényelnek a mindennapok, hogy támogatni tudjuk egymás munkáját.

Van segítségetek?

Elképesztő család áll mögöttünk. Mindig támogatnak, akkor is így volt, amikor újszülött kisbabám mellől mentem vizsgázni, vagy amikor a lapzártta hajrájában azt sem tudom, hol áll a fejem. Bármikor számíthatunk a nagyszülőkre, nagynénikre.

Három gyerek és ennyi munka mellett hogyan szervezed meg a hétköznapokat?

Én vagyok a családban a hajcsár. Csak így tudom elérni, hogy mindenki mindig ott legyen, ahol lennie kell. Nem könnyű az állandó rutint tartani, de megvannak a főbb vonalak, amik kapaszkodót adnak.

Ad ehhez kapaszkodót a zsidóságod?

Egy zsidó ember életének ritmusa adnak az ünnepek. Jelentős szervezést igényelnek, de hihetetlen lehetőséget is jelentenek. Ritkaság, hogy minden egyes héten a család kap huszonöt órát arra, hogy csak egymásra figyeljen. Nálunk minden sábesz ilyen. Kikapcsoljuk a külvilágot és egymás felé fordulunk. Ez sok erőt ad a hétköznapokhoz. Egy vallásos zsidó családnál több a gyerek, mint máshol általában, ez is meghatározza az életmódunkat. De nemcsak a gyerekek száma több, a figyelem is, ami rájuk irányul. Nálunk szerencsére nagy a család, nem csupán a testvérek, az unokatestvérek is nagyon közel állnak egymáshoz. Teljesen természetes, hogy a lányom felhívja az Izraelben élő unokatestvérét, hogy segítséget kérjen a héber leckében.

Mit szeretnél még elérni a munkádban és a családban?

A munkámmal most nagyon elégedett vagyok, pont anynyi kihívás, öröm, nehézség van benne, amennyi jólesik. A család mindig dinamikusan változik, folyamatosan új helyzeteket kell megoldani. Egy új kisbaba születése, az iskolakezdés, ne adj Isten egy betegség megváltoztatja a család életét, ehhez kell alkalmazkodni. A nagy cél, hogy a gyerekeket „pályára” tudjuk állítani, hogy azon az úton menjenek, amin elindítottuk őket.

RIVKA RAVITZ, AZ IZRAELI ELNÖK JOBBKEZE

Rivka Ravitz tehetséges, magasan képzett és az izraeli politikai élet egyik legfontosabb pozícióját tölti be: ő vezeti az államelnök irodáját – ezzel az első ortodox nő, aki ilyen magas pozíciót tölt be. A 11 gyerekes Rivka Ravitz 16 éve vezeti Reuven Rivlin irodáját. Sokak szerint ő a hajtóerő, ami az elnöki székbe juttatta Rivlint. Ravitz számítástechnikából és politikatudományból diplomázott. Amellett, hogy az elnök stábját vezeti főállásban jelenleg a közrenddel foglalkozó Phd-jén dolgozik.

Ravitz 39 éves, ortodox zsidó családban született, 20 éves korára feleség és édesanya volt. Tanítónői állását édesapja javaslatára cserélte fel a politikai életre, ám nem tett le róla, hogy egyszer még tanítson.

„Az én sikerem az ő sikerük is”

SZILÁNK ZSUZSA a Maimonidész Gimnázium operatív igazgatója az EMIH-nél, emellett hittanoktatást, ifjúsági programokat, sítábort és nyári tábor szervez. Otthon férje, 16 éves lánya és 13 éves fia várja.

Egy zsidó otthon megteremtése a nőn múlik – mondja Zsuzsa. – A kóser konyha, a gyereknevelés, az ünnepekre felkészülés és persze a sábeszi gyertyák meggyújtása mind elsősorban női feladat. Egy tradicionális zsidó otthon tartópillére a nő, anya, feleség, tanácsadó, lelki társ. A zsidó történelemben az ósanyákon túl többször is főszerepet kaptak a nők, akik megmentették a zsidóságot, ilyen Eszter vagy Judit története.

Ezek szerint az életedben az anya-feleség szereped megelőzi a dolgozó női mivoltodat?

Inkább úgy mondanám, a kettő kiegészíti egymást. Ezt annak is köszönhetem, hogy az utóbbi öt-hat évben a munkám összeforrt a zsidósággal. Ráadásul gyerekvonalon dolgozom. Egy zsidó vezetőnek nőként kiemelten fontosak a gyerekek, fiatalok.

Milyen tapasztalataid vannak a gyerekeken keresztül a zsidó családról?

Sokszor a gyerekek segítenek abban, hogy egy család visszataláljon a zsidóságához. Csatlakoznak a hittanuláshoz vagy a sítáborhoz és hazavisznek egy kis zsidóságot, ami a családjukra is hatással van.

Hogyan tudod egyeztetni a munkádat a családi szerepeiddel?

Ha az ember szívből csinálja a munkáját, építeni tudja magát általa, akkor a szerepek erősítik egymást. Ha egy nő rendben van magával, kiegészítik egymást a szerepek. Ráadásul olyan szerencsés helyzetben vagyok, hogy a férjem és a gyerekeim maximálisan mellettem állnak. Az én sikerem az ő sikerük is. Még a munkámban is segítenek. Ha szervezek egy sítáborot, a gyerekek segítenek a többi gyerekeknek, a férjem a közös tanulásokat szervezi.

VERA SCHWARCZ, A VILÁGHÍRŰ SINOLÓGUS

Vera Schwarcz a világ egyik legelismertebb Kína-kutatója: a távol-keleti kultúra, filozófia és tudomány egyik legismertebb nemzetközi tudósaként tisztelik. Kolozsváron született magyar holokauszt túlélők gyermekeként, 1956-ban Budapesten élte át a forradalmat. Később családjával az USA-ba emigrált, ahol a Stanford egyetemen szerzett PhD-t. Az ortodox professzorasszony tudományos írásai mellett verseket is publikál, 40 éve szolgálja a Wesleyan Egyetemet, kilenc nyelven beszél, és volt idő, amikor a CIA-nak is dolgozott.

Felnőttként fordult zsidó gyökereihez, saját készítése mellett erre bízta a dalai láma is. Nagy hatást gyakorolt rá a lubavicsi Rebbénél tett látogatása, melyen a Rebbe áldását kérte, hogy gyermeke szülessen. Először Kínában gyűjtött sábeszi gyertyát, innen indult visszatérése a zsidóságba. Egyik gyermekét, Esztert egy magyarországi nevelőotthonból fogadta örökbe férjével 23 éve, ekkor választotta végérvényesen az ortodox életet. 2015 novemberében Budapesten, a Vasvári Pál utcai zsinagógában tartott nagysikerű előadást.

Hogyan találtatok egymásra?

Az Óbudai zsinagóga újbóli megnyitása mérföldkő volt az életünkben. A férjemet harminc éve ismerem, de az iskola után elsodort minket az élet egymástól. Amikor megnyílt a zsinagóga, újra találkoztunk nemcsak egymással, hanem a vallással is, visszatértünk a vallásos zsidó életünkhöz, a kóser ételekhez, az ünnepek megtartásához.

Minden belefér az idődbe, amit szeretnél megvalósítani?

Annak ellenére, hogy sok dolgot csinálok egyszerre, be tudom osztani úgy az időmet, hogy jusson mindenre. Még sportolok is... Megtaláltam az utamat. Anyaként és nőként azt látom, hogy gyerek illetve ifjúság témában sosincs vége a teendőknél. Én ebben tudok kiteljesedni: segítek elindítani az ifjúságot a saját útján, a zsidóság útján.

„Miért ne?”

SZILÁGYI NÓRA, a CEDEK szeretetszolgálat vezetője, anyuka, feleség, gyerek, dolgozó nő. 2015 óta megálmodott és felépített egy olyan szeretetszolgálatot, ahová jó tartozni. Ezt bizonyítja az önkéntesek száma is: több mint 150 regisztrált önkéntes dolgozik a CEDEK-nek.

Milyen mindennapos feladataid vannak a szeretetszolgálat vezetőjeként?

Az ételosztás – amit a legtöbben látnak – csak a jéghegy csúcsa. Óriási szervezési munka van mögötte az ételkészítéstől kezdve a helyszín lefoglalásáig, az önkéntesek koordinálásától a szállításhoz... Foglalkozunk nemzetközi adományozással, négy gyermekotthont támogatunk, sőt hamarosan újabb két otthonnal bővül a kör. A hozzánk érkező felajánlásokat eljuttatjuk azoknak, akiknek szükségük van rá. Mindig vannak új ötletek. Idén a különböző karitatív munkát végző szervezeteket hoztuk össze egy kerekasztal-beszélgetésre. Közben szervezzük az 1%-os kampányt. Az EMIH idén is a CEDEK munkájára fordítja majd az egy százalékból befolyt összeget.

Hogyan kezdődött a jótékonykodás az életedben?

Már általános iskolában felemeltem a szavam egy zöldterület védelmében, kaptam is érte pofont a tanárnőmtől. Középiskolában aktív tagja voltam a csapatnak és amióta a közösségbe járok, segítek, ahol tudok és a szervezésben is otthon vagyok. Valószínűleg ezt látta meg bennem Köves Slomó és 2015 nyarán megkeresett

RACHEL FREIER, A HASZID BÍRÓNŐ

Rachel (Ruchie) Freier személyében bírónő a város 5. számú Kerületi Polgári Bíróságán foglalta el hivatalát 2017 januárjától, miután megválasztották New York városának első haszid bírónőjének. Freier alapító tagja az *Ezras Nashim* elnevezésű, kizárólag női önkéntesekből álló mentőcsapatnak, a *Chasdei Devorah* jótékonyági szervezetnek és a B'Derech, hátrányos helyzetű fiatalokon segítő alapítványnak. A bírónő 30 éves jogi gyakorlattal rendelkezik. Korábban elsősorban ingatlanügyekkel foglalkozott, szabadidejében pedig önkéntes ügyvédként segített családjogi esetekben.

Ortodox zsidó családban született, fiatalon ment férjhez, hat gyermek édesanyja. 30 évesen kezdte meg főiskolai tanulmányait, ezt követően jogot tanult, egy ügyvédi irodában dolgozott titkárnőként, nyaranta pedig bírósági tárgyalásokon ült, hogy tapasztalatokat gyűjtsön. Egy interjúban elmondta, hogy felívelő karrierje ellenére mindig a családja az első és sokat köszönhet az őt mindenben támogató férjének és édesanyjának.

egy szeretetszolgálat létrehozásának az ötletével, azonnal el is kezdtük a közös munkát.

A családod mennyire támogat a munkádban?

A kisfiam öt éves, ő lelkiileg támogat. Mindig dob a cédaka perselybe pénzt, a Bét Menáchem oviban is arra szoktatják a gyerekeket, hogy a jótékonykodás milyen fontos. A férjem pedig nemcsak lélekben, tetteivel is támogat, mert szinte minden ételosztásnál segít valamiben. A legutóbbi ételosztáson egy jégpálya volt az Almássy tér, ő szóta fel szinte az egészet...

Hogyan tudod a mindennapokban egyeztetni a szerepeidet?

Anyá, feleség, gyerek és dolgozó nő a rangsor. Minden anyá első helyre sorolja a gyermekét, úgy ahogy én is, és mindent ennek rendelek alá. Feleségként a férjemmel élek, ő és a fiam a kis családuink. A szüleimet nagyon szeretem és tisztetem. Mindig az ő gyermekük maradok, a mai napig segítenek nekem, és amiben tudom én is segítem őket. És persze élni is kell valamiből, de ez számomra természetes, mindig szerettem dolgozni. Általában jut időm minden szerepemre. Nem a család, hanem inkább a magam idejét nehéz megtalálni, kicsit több időt szeretnék magamra fordítani. De ahogy mondtam, a fiam az első. Ő a Bét Menáchem óvodába jár, ezért nem kell kompromisszumokat kötnöm, hiszen a munkám és a gyerek élete párhuzamosan mozog a zsidó ünnepek miatt. Van segítségem is, a szüleim és a férjem szülei is segítenek. Nagyon szerencsés vagyok, mert minden összhangban van az életemben.

Milyen egy jó vezető, anyuka, feleség?

Nyitott. Nyitott a feladatokra, az emberekre. Talán ezt is édesanyám tuti receptjének köszönhetem: anyukám mindig azt mondta, kislányom, mindig egy dolgot kérdeztem magamtól, ha valamit kértél: Miért ne? Mindig

bízott, bízik bennem és a döntéseimben. Például, amikor a kisfiam ki szeretne próbálni valamit: fára mászni, ollóval vágni, először mindig átfut rajtam a félelem: le fog esni, elvágja a kezét. De ilyenkor eszembe jut: miért ne? Ott vagyok mellette, segítek neki. Az életben is így van. Ha probléma előtt állunk, mindig a megoldás legyen a cél, ne kifogásokat keressünk. A célhoz vezető úton pedig mindig akad segítség. Ahogy Köves Dvorával most tanultuk a hetiszakaszkapcsán: ha más nem, Isten mindig velünk van.

TEKINTSÜNK MAGUNKRA TÜRELEMMEL ÉS SZERETETTEL

INTERJÚ MARGIT PATRÍCIA ESZTERREL

Margit Patrícia Eszter író, újságíró, az Art Kibbutz nevű zsidó „művésztelep” megálmodója. Élt Magyarországon, Hollandiában, Franciaországban és Izraelben is. Regénye, a Zsidó menyasszony immár a Libri kiadó gondozásában, negyedik kiadását élte meg. A szerelmi szállal átszőtt regény főhősében, az önmagát kereső Saciban sok zsidó fiatal ismerhetett magára. „A regényben a fikció dominál – mégis igyekeztem szociológiai igényességű korrajzot is adni. Próbáltam olyan könyvet írni, ami nem hasonlít más szerzők műveire, de vállaltan női regény, női szempontból, a női lélek titkairól.” – írja honlapján a szerző. A könyv újbóli megjelenése alkalmából kérdeztük a New Yorkban élő Margit Patrícia Esztert. WALLENSTEIN RÓBERT ÍRÁSA

NÉVJEGY

MARGIT PATRÍCIA ESZTER

- SZÜLETETT: 1975
- FOGLALKOZÁSA: író, művészeti menedzser
- CSALÁD: házas, 1 gyermek édesanyja

Miért is nem Budapesten beszélgetünk?

Évekkel ezelőtt elköltöztem New Yorkba, mert itt találtam meg a zsidóságomnak azt a keretrendszerét, infrastruktúráját, amiben szeretek élni.

Úgy érted, Amerikában tudsz kényelmesen zsidó életet élni? Hogyan nem Izrael?

Magyarország után természetesen ott próbálkoztam először. Csakhogy hiába, az alijázást három alkalommal is elutasították, a papírjaim nem voltak elegendők a hatóságoknak. Az amerikai ortodox rabbinátus szerint viszont minden kóser volt ahhoz, hogy elkezdjem a vallásos életet.

Ez minden embernél nagyon személyes történet, de mivel Téged sokan azonosíthatnak könyved szabadelvű, rebellis Sacijával, így talán meg szabad kérdezni: miképp is lettél vallásos? Mindez mennyiben formálta át a személyiségedet?

Én egyfajta spirituális útkereső vagyok, ám Saci másfélben a képzeletem terméke. Nem azért írtam a regényt egyes szám első személyben, hogy velem azonosítsák Sacit az olvasók, hanem azért, hogy ők azonosuljanak velem jobban. Az én utam úgy indult, hogy Magyarországon nem találtam a helyem: gyerekkoromban mindig az volt az érzésem, hogy valahol máshol kellene lennem és valami teljesen mást kellene csinálnom. Nem tudtam megmagya-

rázni mi volt ez a hiány, sok évi terápiára sem segített ezt az érthetetlen sóvárgást kielégíteni. Életemben először éreztem, hogy a megfelelő emberekkel, a megfelelő helyen vagyok, amikor egyetemistaként Cfáton a haszid közösségben töltöttem egy sábatot az ottani Chábád Ascent nevű csodálatos youth hostelében. Megmagyarázhatatlan és döbbenetes volt, hogy mennyire boldognak és szabadnak éreztem ott magam, hiszen Budapesten egyáltalán nem voltak vallásos emberek körülöttem. Ez az életforma, gondolkodásmód, értékvilág teljesen különbözött az otthonitól. Évekbe tellett és sok-sok Chábádós és Teleki téri próbálkozásba, mire elég magabiztosságot éreztem ahhoz, hogy egy ilyen, sokak számára érthetetlen és akkoriban járatlan nagy útra rászánjam magam teljesen egyedül. Négyféle – modern ortodox, haszid, és konzervatív – jesivába jártam Izraelben az évek során, és ezek óriási élményt biztosítottak a számomra. Itt nem gondolták az emberek, hogy valami baj van velem, ha filozófiai, egzisztenciális kérdések iránt

érdeklődtem, hanem nyíltan elvárás – és stresszmentesen elérhetővé tették számomra az ősi zsidó tanításokat.

New Yorkban nagyon aktív haszid közösség él. Van valamiféle kapcsolatod velük?

Csak, mint kívülálló, egyfajta titkos rajongó. A férjem modern beállítottságú zenész, aki többek között a Moschiach Oi! haszid punk zenekarban basszusgitarozik – a többiek újonnan vallásos neo-haszidok a zenekarban és gyakran lépnek fel haszid esküvőkön, rendezvényeken, amikre én is hivatalos vagyok. Sok művész barátunk költözött Crown Heightsbe, a Chabad főhadiszállására, ami az egyik legkifizethetőbb és legmenőbb környék lett New Yorkban, hipszterek és haszidok jól megférnek egymás mellett: trendi kóser éttermek, borozók, progresszív kiállítóhelyek a kis stúbelek mellett, és egyre több a közös program. Mielőtt megszületett a kislányom, csütörtökönként gyakran jártunk a Chulent partira, ami az egyik legérdekesebb buli New Yorkban: nyitottabb, érdeklődőbb haszidokkal, illetve már nem vallásos ex-haszidokkal jönnek össze művészek, akik érdeklődnek a zsidóság iránt – koncertek, kiállítások, beszélgetések vannak, meglepő módon a régi Fiala Művészek Klubjára emlékeztet. A Chulentet is egy magyar származású, szatmári srác, Isaac Schoenfeld szervezi, a finom sóletet is ő maga készíti magyar recept alapján.

Mielőtt író lettél volna foglalkoztál kommunikációs tanácsadással is. Önéletrajzod szerint a magyar First Ladynek is dolgoztál. Amerikának is kelet-európai First Ladyje van. Mit ajánlanál Trumpénak?

Biztosan megvannak neki is a tanácsadói, úgyhogy ebbe most nem mennék bele. Szerintem egyébként Trump lánya, Ivanka az érdekesebb a számunkra, neki zsidó férje van, ő pedig betért, egyfajta Eszterként még sokat segíthet a zsidóságnak. Én évekkkel ezelőtt részt vettem az ENSZ magyar nőszervezetének alapításában. Mivel a Columbia Egyetem nemzetközi kapcsolatok szakán az ENSZ-re specializálódtam, örömmel segítettem az akkori magyar miniszterelnök feleségét, de kizárólag, mint nőpolitikai tanácsadó. A feminizmus különben nekem nagyon fontos dolog, aminek a regényemben is hangot adok.

Na, akkor a napokban lezajlott nagy Trump-ellenes női felvonulásról is kérdezhetlek.

Természetesen én is részt vettem a New York-i megmozduláson a kislányommal. Nagyon csalódott voltam, amikor rádöbbentem, mennyire haszontalan esemény volt: semmiféle visszhangja nem volt felsőbb körökben. Egyébként szerintem a feminista mozgalom nagyon sok nőt félrevezetett, főként a washingtoni tüntetés egyik fő ideológusára, Gloria Steinemre haragszom. A „nők mindent meg tudnak szerezni” – szlogenje, melyet a hatvanas-hetvenes években mondott engem teljesen kikészített. Jó és fontos cél, hogy tudjunk karriert csinálni és egyenlő fizetést és lehetőségeket kapjunk, mint a férfiak. De bizony a mai napig lehetetlen karriert építeni, ugyanolyan sikeresnek lenni és egyszerre menedzselni a családot, csinos, egészséges nőként tün-

dökölni úgy, hogy az összes házimunkát primán ellátjuk, sábbatkor is mi ugrálunk a vendégek körül, és még magánéletünk, hobbink, és humorunk is maradjon. Ez a dupla-tripla teherviselés teljesen kibírhatatlan, és a nők érzik magukat pocscékul, ha nem tudnak minden egyes területen kiválóan teljesíteni. Steinem idén ismerte be végre, hogy a nők nem lehetnek sikeresek anélkül, hogy az otthoni munkamegosztást, a gyereknevelést, idős- és beteggondozást is egyenlően osztanák meg a családtagok. Addig is realisabb, ha a nők életútját nem lineáris pályaként fogjuk fel, hanem türelmesen és szeretettel tekintünk magunkra, akkor is, ha egy pár évre a magánéleti tényezők miatt lassul a karrierünk – nekem is kimaradt négy hosszú év írás nélkül.

A Chulent parti néhány állandó vendége: Saul Sudin (összefont karral középen), mellette felesége Elke Reva Sudin és Miriam Lea Droz

Térjünk rá a könyvedre. A 2009-ben már megjelent *A zsidó menyasszony* új kiadására miért volt szükség?

Az Ulpius kiadó háromszor adta ki a regényt és pár hónap alatt elkaptokdták az összes példányt. Amikor az Ulpius bezárta kapuit, a Libri felkért egy újabb kiadásra és a regény folytatására. Szeretném, ha megjelenne a regényem angolul és esetleg héberül is.

A könyvedben egy pesti lányról írsz, a második regényedben az ő sorsának folytatása következik?

Igen. Majdnem minden korábbi karakterem visszatér az új könyvben, csak évekkkel később, amikor már többen egész más egzisztenciális státuszban vannak. A folytatásban Ábrahám egy csodaszép izraeli biofaluból, a magas spirituális rezonanciájú széplelkek mesevilágából a cinikus magyar ateista valóságba költözik Saci után. Most ő lesz „A Más” ebben a környezetben és próba alá kerül az értékrendszere, ízlése, sőt még a hite is. Ebben a regényben Sára saját előítéletei és korlátai is megjelennek, sőt még a hűsége is megkérdőjeleződik. Szeretnék arról is írni egy cikksorozatot vagy elemezni az új regényemben, hogy mennyire nehéz az otthonunk elhagyása, a külföldre költözés. Mindenki nagy árat fizet, ha kitepi a gyökereit, főleg azok a szerető szülők, nagyszülők szenvednek, akik otthon maradnak egyedül, míg a gyermekük szárnyal és kalandozik a nagyvilágban.

Az első könyved története nagyon megszólította a holokauszt harmadik generációs tagjait, 30-as, 40-es éveikben járó, a zsidó hittel kapcsolatot kutató generációt. Van a második könyvedben olyan figura, akire rá lehet ismerni a valódi életből?

Bár a szereplők a fantáziám termékei, fontosnak tartom elmondani, hogy léteznek ilyen emberek és helyszínek a valóságban is. Például a Szörfös rabbi karakterét egy valódi rabbi, Yom Tov Glaser ihlette, aki ma már nagypapa, de még mindig szuper jófej. Létezik egy Heritage House nevű szálló Jeruzsálem Óvárosában is, ahol tényleg bárki ingyen ehet, alhat, és még Tórát is tanulhat. Aki szeretné megtalálni ezeket az embereket és helyszíneket, rájuk tud bukkanni. A nagypapa figuráját egyébként Klausenberger rebberől mintáztam. Véletlenül akadt a kezembe angol nyelvű életrajzra a jeruzsálemi albérletemben. Nem is tudtam, hogy Kolozsvár jiddisül Klauzenberg, és hogy egy magyar rebbe történetére leltem. Nagyon megható és inspiráló volt a könyv, egy nap szeretném lefordítani magyarra, ha akad kiadó, akit ez érdekelhet. Kevesen tudják, hogy voltak olyan rabbik, akik csodálatos dolgokat vittek véghez a soá idején és ezrek életét változtatták meg. A rebbének számos igaz történetét beemeltem a regényembe, például azt, hogy a koncentrációs táborban is tudta mindig, hogy milyen ünnep van éppen, és soha nem hagyott ki egy sábatot sem. Volt egy tfilinje, amit rejtettek a táborban, és sok embernek a légolás (tfilin rakás - *a szerk.*) adott spirituális köteléket a legnehezebb időkben is. A háború után Brooklynba költözött és fontos szerepet vállalt a magyar haszid közösség újraépítésében.

Mikorra készül el az új regényed?

Most nyárra szeretnék végezni vele. Az a célom az írással most is, hogy szórakoztassam magamat és az olvasókat, kiírjak magamból néhány lelki problémát, és bemutassak pár gyönyörű haszid tanítást, amelyek reményeim szerint jobba tehetik az olvasók életét.

Említetted, hogy jártál a Columbia Egyetemre. Az elitiskola egyik közeli és kultikus kávézója a Magyar Cukrászda (Hungarian Pastry Shop). Minden magyar, aki arra téved, tud egy történetet a ma már világsztárrá vált Rafiról, Röhrig Gézáról, aki ott törzsvendég volt. Nem tudom elképzelni, hogy ti ne ismernétek egymást.

Rafi nekem az egyik példaképem, nagyon kedvelem őt. Még középiskolás koromban lettem rajongója a Huckleberry együttesének, később egyik verseskötetének, a *Rebbe tollalépett papagája* címűnek a megjelenésekor készíthetem vele egy interjút a Népszabadságba. A legviccesebb sztorim vele egy feledhetetlen repülés történet: még a pletykálás, csitri koromban egy izraeli hazaút alatt csacsogtunk a barátnőmmel a gépen. Nem nagyon voltunk tekintettel semmire és senkire. Egy nagyon vallásos kinézetű fickó ült mellettünk, fel se tételeztük, hogy tud magyarul, hiszen ilyen figurákat annak idején nem lehetett látni felénk. Csak a landolás után jöttünk rá, hogy a vallásos fizimiskás, általunk teljesen ignorált férfi személyében

Rafi köszönt vissza rám. Ma már persze ő sem úgy néz ki, mint régen. Különbömben mi régebben sokat találkoztunk, családjaink összejártak. Most itt New Yorkban is egy környéken lakunk, és örömmel követem nagyon megérdemelt sikereit.

Te újságíróként kolléga is vagy. Írsz izraeli, amerikai és időnként hazai sajtótermékeknek. Még is úgy tudom, az utóbbi években a családod mellett a legfontosabb elfoglaltságod az Art Kibbutz. Mi is ez pontosan?

Ez az egyetlen zsidó művésztelep a világon. Olyan írók, képző-, és előadóművészek számára hoztam létre egy alkotóközösséget és bemutatóteret, akik művészetükön keresztül szeretnének kapcsolódni a zsidósághoz. Mi nem akarjuk meghatározni, hogy ez kinek mit jelentsen, de bármilyen is az útja, mi támogatjuk az előrehaladásban – hiszen New York a modern kultúra és a zsidóság egyik legfontosabb helyszíne is. Öt év alatt eddig 345 művészt fogadtunk 28 országból és az USA minden részéről. Megfordultak nálunk híres emberek, csak úgy, mint egyetemisták; vallásos emberek csak úgy, mint nem zsidók, akik

Elkülönülés; Elka Riva Suvin alkotása New York haszidok és hipszterek lakta Williamsburg negyedéről

valamiért szerettek volna kapcsolódni. Hozzánk jöhet az, aki festeni akar egy biztonságos környezetben éppúgy, mintha csak a zsidó misztikával vagy történelemmel szeretne foglalkozni. Sajnos egyre több az olyan amerikai alkotó nálunk, aki például egyetemi oktató vagy hallgató, és napi szinten van kitéve antiszemita megbélyegzésnek az Izrael-ellenes lobbival. Ők azért jönnek az Art Kibbutzba, mert egy kis biztonságra vágnak, és arra, hogy ne kelljen minden nap magyarázniuk a bizonyítványukat. Eddig az egyik legkiemelkedőbb New York-i művészeti helyszínen, a Governors Islanden működött a nyári alkotóműhely, idén viszont, Isten segítségével, két új helyszín megnyitását is tervezzük. Természetesen sok New York-i magyar is részt vett a programunkban. Az egyik álmom az EMIH munkatársaival létrehozni egy olyan ösztöndíj-programot, amely támogatná újabb magyar művészek bekapcsolódását az Art Kibbutzba.

A kenyér csodája

DÉNES ANNA MESÉJE

Élt egyszer, régen, kétezer évvel ezelőtt egy férfi Izraelben, akit úgy hívtak: rabbi Chániná ben Doszá. Chániná hatalmas szegénységben élt a családjával, nem volt semmijük, ételük a szentjánoskenyérfa termése és a füge volt, ami a falu szélén termett. Chániná rabbi messze földön híres volt arról, hogy imája nyomán csodák történtek: eső áztatta a szomjazó földet, vagy betegek gyógyultak meg a közbenjárásával.

Chániná rabbi felesége – akinek a nevét nem jegyezte fel a történelem, de nevezzük őt Ráchelnek –, elégedett volt a sorsával. Szeretettel látta el csekély háztartását, és egészen természetesnek tartotta, hogy időnként csodák történnek velük. És bár ő maga nem bánta, hogy kevéssel kell beérniük, azt nem szerette, ha a szomszédaiak megszólják őket ezért. Így minden péntek délután egy égő fadarabot dobott a kemencébe, hogy a környéken lakók azt gondolják: „Füst száll fel Chánináék kéményéből. Biztosan sütnek valamit.”

Egy napon azonban az egyik rosszindulatú szomszéd így szólt: „Tudom, hogy Chánináéknak nincsen semmijük. Az asszony délutánonként gyümölcsöt gyűjt a faluszéli fügefáról, hogy legyen mivel etetnie a családját, máskülönben éhen halnának. Honnan jön hát a füst? Mit süthetnek?” – Ezzel fogta magát, és bekopogott. Ráchel rettenetesen megijedt: „Mi lesz most? Mit mondanak majd, ha kiderül, hogy még kenyérré való lisztünk sincsen?” – Ezzel beszaladt házuk hátsó helyiségébe, és elbújt.

A szomszédasszony – bár senki sem adott engedélyt – belépett. Körülnézett, körbeszaglászott, de senki nem válaszolt neki. Óvatosan a kemencéhez lopakodott, résnyire nyitotta az ajtaját, és csodálkozva látta: gyönyörű, ropogós pirosva sült kenyerek sorakoztak odabent. A kemence mellett pedig, az asztalon, megkelt tészta várta egy teknőben, hogy a kemencébe kerüljön.

„Ráchel, Ráchel” – kiabált az igencsak meglepődött szomszéd. „Hozd gyorsan a sütőlapátot, mindjárt megégnek a kenyereid!” – A hátsó helyiségből, cseppet sem meglepődve, a háziasszony válaszolt: „Hozom már, hozom, hiszen azért szaladtam hátra.” Azzal előhozta a lapátot, kivette az illatozó kenyereket a sütőből. A rosszindulatú szomszéd igencsak leforrázva távozott, Ráchel pedig örömmel szolgálta fel a frissen sült pékárut a családjának.

ILLUSZTRÁCIÓ: TAUSZ GÁBOR

A REBBECENEK KEDVENCEI

1989-ben érkeztek Budapestre Oberlanderék, hogy a lubavici Rebbe küldötteként segítsenek az itteni zsidó közösségnek. A magyarországi Chábád mozgalom mára gyökeret vert és komoly infrastruktúrát épített ki, aminek működtetéséhez újabb és újabb családok költöznek ide, hogy tanítsanak, szervezzenek és segítsenek. Több, mint egy tucat sliách család él mára a fővárosban és Debrecenben. Ahogy mindenütt a világon, az ő otthonaik is nyitva állnak az érdeklődők előtt, asztalukat megannyi vendég üli körül hétről-hétre. Most az öt legrégebb óta itt élő női küldöttet kértük meg: állítsanak össze közösen egy sábeszi menüt kedvenc receptjeikből. Jó étvágyat!

OBERLANDER BATSHEVA BÁRCHESZE

Hozzávalók: 100 g friss élesztő; 4 pohár langyos víz; 1 kg fehér liszt; 1 kg teljes kiőrlésű liszt; 3 tojás; 1 pohár barna cukor; 1 pohár olaj; 2 evőkanál só

Elkészítés: Egy kis tálban egy pohár langyos vízzel és kevés cukorral felfuttatjuk az élesztőt. Egy nagy tálban a liszt felét elkeverjük a cukorral és a maradék vízzel. Hozzáadjuk a tojást, az olajat, az élesztőt, a sót és alaposan elkeverjük. Fokozatosan hozzádolgozzuk a maradék lisztet úgy, hogy egy nem túl sűrű, de nem ragacsos tésztát kapjunk. Szükség eseteén kevés vizet adhatunk még hozzá.

Letakarjuk és két órát kelesztjük. Mivel ez a mennyiség már elegendő a chálávételhez, lecsípünk a tésztából egy darabot és áldás kíséretében félretesszük. Ezután formázzuk a barcheszeket, majd fél órát pihentetjük. Tojással megkenjük

és ízlés szerint százzal vagy mákkal meghintjük. 180 fokban addig sütjük, míg az alja is megbarnul. Ha formában sütöttük, azonnal távolítsuk el belőle, mikor kivettük a sütőből. Jól tűri a fagyasztást is.

KÖVES DVORA LAZACA

Hozzávalók: lazacfilé; 4 gerezd fokhagyma; ¼ pohár cukor; ½ pohár majonéz; ½ pohár olívaolaj; 1 evőkanál mustár; 1 evőkanál szójaszós; ¼ pohár víz; ¼ pohár citromlé; fekete bors; só

Elkészítés: A lazacot tűzálló tálba fektetjük. A pác összetevőit elkeverjük és alaposan bekenjük vele a halfilét. Előmelegített sütőben addig sütjük, míg a hal megpirul.

RASKIN DVORA RÉPASALÁTÁJA

Hozzávalók: 6 szál répa, durvára reszelve; 3 szál újhagyma zöldje finomra aprítva; maréknyi cukrozott pekándió

Öntet: ¼ pohár olaj; ¼ pohár ecet; 1 kiskanál só; 3 kanál barnacukor

A zöldségeket egy edénybe tesszük, egy kis tálban alaposan összekeverjük az öntet hozzávalóit, és a salátára öntjük. Fél órát állni hagyjuk, hogy az ízek összeérjenek, majd tálalás előtt a cukrozott pekándióval díszítjük.

... ÉS SÜLT PAPRIKA SALÁTÁJA

Hozzávalók: Sárga és piros színű paprika, ízlés szerinti mennyiségben

Elkészítés: A paprikákat alaposan megmossuk, és sütőben addig grillezzük, amíg megpuhulnak. Kivesszük a sütőből, és azonnal nejlonzacskóba tesszük, mintegy 15 percre. Amikor kivesszük a zacskóból, lehúzzuk a héját, eltávolítjuk a magját, és vastag csíkokra vágjuk. A paprikacsíkokat tálba tesszük, olívaolajjal, citromlével, felszeletelt fokhagymával és vékonyra szeletelt, friss erőspaprikával ízesítjük, majd ízlés szerint megszórujuk édes pirospaprikával és sóval. Egy napnyi állás után még finomabb!

HURWITZ DVORA LEA SÓLETE

Hozzávalók: 1 fej vörshagyma felszeletelve; 1 nagy krumpli négybe vágva; 30 dkg bab beáztatva – vegyesen; 15 dkg gersli; fejenként 1 főtt tojás; só, bors, fokhagymapor, pirospaprika (ízlés szerint édes vagy csípős)

Elkészítés: A hagymát bő olajban lepirítjuk, majd hozzáadjuk a négybe vágott krumplit. Fűszerezük és felöntjük vízzel. Amikor forr, beletesszük a beáztatott babot és a gerslit. Szükség esetén pótoljuk a vizet: bőven el kell lepnie az ételt. Két órán át főzzük. Sólettálba szedjük, a tetejére füstölt húst teszünk, majd a megpuccolt főtt tojásokat. Minél zsírosabb a hús, annál kevesebb olajat kell használni a főzéshez. Így kerül be az elektromos sólétfőzőbe (ami tulajdonképpen egy lassúfőző), ahol szombat déli melegen tartjuk.

NÓGRÁDI SARAH KUGLIJA

Hozzávalók: 500 g barchesz (lehet száraz, maradék barchesz is); 2 pohár almalé; 2 pohár víz; 5 tojás; ¾ pohár cukor; 1 teáskanál fahéj; ½ teáskanál vanília aroma; ízlés szerint mazsola

Elkészítés: A barcheszeket felaprítjuk és a vízzel elegyített almalébe áztatjuk. Amíg áznak, összekeverjük a maradék hozzávalókat, majd belekeverjük a barchesz darabokat. Tűzálló tálban egy óra alatt készre sütjük.

GLITZENSTEIN SOSI FAGYLALTJA

Hozzávalók: 6 tojás; ¾ pohár porcukor; 3 kanál kukoricaszirup; 2 kis doboz kóser növényi tejszínhab; zacskó vaníliás cukor

Elkészítés: Mixerben néhány perc alatt habbá verjük az összes hozzávalót. Ha a hab megkeményedik és megszilárdul, lefagyasztjuk. Többféle módon tálalható, és többféle ízben elkészíthető. Mokka ízesítéshez kakaóport, kávét és egy kis forró vizet krémesre keverünk, majd a masszába keverjük.

LEVÉL LÁNYAIMNAK

az egyenlőségről, az egyformaságról és a zsidó nők különleges küldetéséről

STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA

Valamikor a hónapok első napjai, a Ros Chódesek a zsidó törzseknek voltak szentelve – minden törzsnek adott az Örökkévaló egy-egy újhódat. Ám az egyiptomi kivonulás után nem sokkal a zsidó nép komoly bünt követett el: nem bíztak az Örökkévalóban, hamis bálványokhoz fordultak és megépítették az aranyborjút. Mitől rendült meg ennyire hitük? Semmi mástól, csupán attól, hogy Mózes nem jött vissza a hegyről azon a napon, amikor számítottak rá.

Az arany bálványszoborhoz pedig arany kellett, így a férfiak feleségeikhez fordultak – adnák nekik ékszereiket.

Ám a zsidó asszonyok istenhitét egy kis késés nem tudta kikezdeni. Megtagadták ékszereik átadását, és kitarítottak az Örökkévaló mellett. És – amint az lenni szokott – nekik lett igazuk, a bálványimádás helytelen útnak bizonyult.

Állhatatosságukért és rendíthetetlen hitükért az Örökkévaló nekik szentelte az újhódatokat. A hagyomány szerint Ros Chódesekor a nők ünneplőt vettek és nem dolgoztak, emlékeztetőül szent elődeiknek, az egyiptomi rabszolgaság hűséges asszonyainak hősiességére.

NÉVJEGY

STEINER ZSÓFIA

- SZÜLETETT: 1982
- FOGLALKOZÁSA: újságíró, az *Egység* és a *Gut Sábesz* magazin főszerkesztője
- CSALÁD: házas, 4 gyermek édesanyja.

Drága kislányaim!

A reggeli imában minden nap elmondunk egy sor áldást, amivel megköszönjük az Örökkévalónak, hogy épen, egészségesen és szabadon állhatunk a színe előtt és teljesíthetjük a micváit. Egy ponton nők és férfiak mást mondanak, és itt mi nők azért adunk hálát, hogy az Örökkévaló a „kedve szerint teremtett bennünket.” Számomra ennél szebb mondat talán nincs is – erőt ad a tudat, hogy éppen olyan vagyok, amilyenek az Örökkévaló engem látni kívánt. Ha belenézek a tükörbe éppen az az ember néz vissza, akivé Ő formálni akart engem. Kell ennél nagyobb megerősítés?

Nőnek lenni férfiak uralta világunkban nem könnyű, akármilyen utat is választunk magunknak. Társadalmunk lenézi a láthatatlan munkát végző „háztartásbelieket”, a „gyeses anyukákat”. Holott elég beleolvasni a zsidó asszonyt dicséző *Éset chájil* dal soraiba, hogy megtudjuk, milyen kemény munka „csak” otthon lenni. A külvilág ezzel szemben azt sugallja, csak akkor lehetünk sikeresek, ha a férfiakhoz idomulunk. Ha úgy öltözködünk, mint ők és úgy viselkedünk, mint ők – kvázi „felnövünk” hozzájuk. Pedig az Örökkévaló egyenrangúnak teremtett bennünket, „férfinak és nőnek teremtette őt”. Az a törekvés, hogy a nők a férfiakhoz hasonuljanak annak érdekében, hogy egyenrangúak legyenek, annak az elfogadása, hogy a férfiak magasabb rendűek. Az egyenlőség és az egyformaság azonban nagyon nem ugyanaz. A bennünket körülvevő világ, melyet az Örökkévaló teremtett számunkra, emberek millióinak törekvéseiből épül fel, és ki ítélné meg, melyik ember törekvése fontosabb? Többet tesz-e hozzá a tanár, mint a bankár, a kőműves, mint a fogorvos? Nyilván nem lehet így mérni az emberek értékét.

Ugyanez igaz az istenszolgálatra is. Az Örökkévaló egy sor feladatot rótt ránk, amivel felemelhetjük a materiális világunkat a szentség szintjére. Vannak feladatok, amiket csak a kohénok láthatnak el, másokat csak Izrael földjén teljesíthetünk, megint mások kizárólag a rabságból szabadulóra vonatkoznak. Ezek nem alacsonyabb vagy magasabb rendű feladatok, csupán másfélék. Ugyanígy vannak feladatok, amik speciálisan a nőkre vonatkoznak, mások pedig csak a férfiakra. Abban a pillanatban, amikor azt mondjuk, hogy nők lássák el a férfiak feladatát, azt is mondjuk: nekünk nem felel meg az az istenszolgálati

mód, amit az Örökkévaló nekünk adott, mert az kevés és/vagy alacsonyabb rendű. Miben más ez a gondolat, mint az, hogy a nő maga alacsonyabb rendű? Ha a nők egyenjogúságát szeretnénk megerősíteni, akkor elég kontraproduktív azzal kezdeni, hogy az Örökkévaló által rájuk ruházott feladatot, a család működtetését, a gyerekszülést, a gyereknevelést lenézzük, és a férfiak feladataira ácsingózzunk.

Egyáltalán, hogy lehetne alacsonyabb rendű a mi munkánk, kóser otthont teremteni, gyermeket szülni és nevelni? Hogy lehetne ez a küldetés, aminek teljesítéséért fel vagyunk mentve megannyi más feladat alól, alacsonyabb rendű, mint bármi más? (Ebben tévedett a fáraó, amikor a fiúgyermeket megöletve és a lányokat asszimilálva akarta a zsidókat megtörni. A zsidó nőket nem lehetett csak úgy asszimilálni...)

Manapság egyre többször halljuk, hogy azzal biztatják a gyerekeket: bármi lehet belőled, csak akarni kell. Én nem szeretnék ezzel hitegetni titeket, és egyáltalán nem azért, mert nőként ne lennétek elég ügyesek, okosak vagy értékesek. Bölcsseink azonban azt tanítják: minden emberi lélek – nő és férfi egyaránt – valamilyen küldetéssel érkezik a világra, egy olyan feladattal, amit ő és csakis ő tud beteljesíteni. Hogyan is lehetne egy gyerekből „bárki”, ha egyszer „valakivé” kell válnia?

Vegyük például Eszter királynét, a hamarosan elérkező Purim vezéralakját. Eszter (zsidó néven Hádászá) egyszer csak azon kapta magát, hogy rátestálták Perzsia királynéjának szerepét – a szerepet, amelyet ő ugyan nem kért, ám amelyért perzsa lányok ezrei a fél karjukat odaadták volna. Eszter nem ágált a sorsa ellen, ami pedig nem volt méltó egy zsidó lányhoz, és abban a percben, amikor döntenie kellett a népe és a saját biztonsága között, tudta, mi a teendője. Elvégezte a feladatot, amit ő, és csak ő tudott elvégezni, a küldetést, amit az Örökkévaló rá rótt.

Drága kislányaim! Azt szeretném, ha megtalálnátok az utakat, amin elérhetitek és beteljesíthetitek a küldetést, amiért az Örökkévaló benneteket a kedve szerint megalkotott, amiért erre a világra érkeztetek. Ennyit kérek tőletek, kislányaim: ne legyetek „bárkik”. Legyetek önmagatok!

Édesanyátok

ZSIDÓ FOGALMAK KÉSZÍTETTE: JAKAB ZSOLT

Fejtsse meg a rejtvény fő soraiban elrejtett 15 zsidó fogalmat és nyerjen értékes könyveket és egy éves *Egység* magazin-előfizetést! *Beküldési határidő: 2017. március 15. Cím: rejtveny@zsido.com.*

Az előző számban megjelent rejtvény megfejtései: **Bencsolás, Dróse, Sém, Mesiách, Álénu, Diaszpóra, Bárcesz, Simus, Emuná, Amór, Kipá, Cedeká, Gan, Támuz, Sára**
Nyertesünk: PRIDALKÓ DEZSŐ

KÉSZÍTETTE: JAKAB ZSOLT	ÓSBÁRKÁS	FRANCIÁKEL	A KÉRPÁTOC LEGGYELETTB ÁNYÁDJA	LITVÁN NŐJEI	KÖZÖSSÉGI	CEH VÁROS	KÉRDŐ- SZÓKNA	LEBETHÉN ALFÖLÉ	A KÉSOBN- EJEN	FRANCA KÁRTYASZÉN	ÁTRABOL	ASSZONY	DÉKLELT ÁZSHÁBAN ÖS- FÖNÖS ILLET- SZEREA, NÉV- VÁLTOZTATL	HETEKANAK, AMELY MŐZÉS 3. KÖNYVE 33. FEJEZETÉI FÖG- LALJA MAGÁBA
PL. A NAPRAIRISZÓ C. REJTVÉNY	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶
ÉNYDŐ KÖVÉDÉNY	▶						MUT MEGFEJÉS	▶						
AZ URÁH VEGYELE	▶	KÖRLET KÖNNYI 2-ES	▶					[K] ANGOLUL AZ ÖZMELM VEGYELE	▶			NÉVELŐ INTEGRATÓ ORCUL, RÖVIDEN	▶	
BRÁZILIA 2. LEGNAGYOB VÁROSA, BŐVÖNÉNY	▶	▶		ÉSZAK-AMÉRIKAI INDIÁN A ÖNK VEGYELE	▶			▶		MŰANYAG- MÉSZET AZ EBELM VEGYELE	▶	▶	▶	
FRANCIÁ- ORSZÁG 3. LEGNAGYOB VÁROSA	▶			▶		ALGONYAT BOVIZETEL	▶			▶		MÉRTÉKÖVÉS- BENDESZER VOLT NÉHÉTTESER- AUTÓ-MÁRKA	▶	
NÉVELŐ	▶	MŰKÖDÉSÉ HÓZ SPANYOL AUTÓTEL	▶			▶		MISZTO- KRATIKUS EBRESZTÓ, RÖVIDEN	▶			▶	AZ EGYIK KOORDINÁTÁK TENGÉNYMÁI	▶
TITKOS FRIKEL	▶	▶		FRÉDEL A VOLTFRÁM VEGYELE	▶			▶		FILMALKON- KUS RÖVIDEN HÉBE Ó BEZŐ NÉV-ALTOZTATL	▶	▶		
KÖNNYI 1-ES	▶	AZ ÉSZAK-AMÉRIKAI DOLLÁR DENYZÁKÓDJA KÖNNYI REJTVÉNY	▶	▶	CDRIZAFIJA DUHOGIT	▶			JENEN FŐ- VÁROSA, ANGOL NÉVEN SZÁMBEN	▶				
MÉ- MICRODAT ORCUL	▶	▶		NAPONYEL ELMŐNDQIT ESTI MIA SZÁRIT	▶			▶		▶		ESZAKI-GYENEA EGYIKIRO KÓDJA NEKIVL HEBERDŐ	▶	
HÖRÉRT VÁROS LAKÓJA	▶			▶	JAPÁN AUTÓTEL RÖVIDKÁLTÁS ANGOLUL	▶		HELYHATÁROZÓ- RÁG EBEN A PILLANATBAN	▶			▶	GÖRÖG AUTÓTEL KÖNNYI KÖNNYI	▶
ÖS TÖBÖK VÁROS	▶				AZ AZ ENYELVÉNY, AHÓI A TÖBÁT OLVARRÁE BŐVÉZETT ADIAMI	▶		▶		ODLU-KÖZELI FINN LÁROZ VALONDI, BEFÖNUL	▶	▶	▶	NAGYON NÉI BŐVÉZETT ACÉL (HEBERNÉV)
A JÓ VEGYELE	▶	IDE-ODA RÖNKÖD MAGUL	▶							▶			A SICH ÖBIR KÖZHASZNÁLTATÉI RÖVIDTÉSE MÁSOLNE KEZDI	▶
ERKADARMI	▶	▶	IZERÁI NŐJEI A KÁLLUNA VEGYELE	▶			GYNONOL ANGOLUL OSZERAK AUTÓTEL	▶						
HES- HONORODÁS ALGALMAZ KÓDJA	▶		▶											

Tartalmasan szeretné eltölteni nyugdíjas éveit?

Igényesen kialakított, az önálló életvitelt támogató környezettel várjuk azokat az időseket, akik a biztonság mellett fontosnak tartják a nyugdíjas évek teljes értékű megélését a háztartási munkák terhe nélkül.

Intézményeink

- elérhető árakat,
- zöldövezeti elhelyezkedést Budapesten és Törökbálinton,
- önálló, akadálymentesített apartmanokat,
- uszodai és gyógytorna szolgáltatásokat,
- intézményi programlehetőségek széles skáláját,
- intézményen kívüli szervezett szabadidős elfoglaltságokat,
- magas szintű egészségügyi és gondozási szolgáltatásokat,
- intézményi orvosi és rendszeres szakorvosi ellátást biztosítanak nyugdíjas korú lakóiknak.

Jöjjön, nézzen be hozzánk!

Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

OLAJÁG
OTTHONOK

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

Idősothton? - Egy új életforma kezdete!

Napjainkban a nyugdíjasok nagy része szeretné az előtte álló évek minden napját úgy tölteni, ahogy azt a munkával, háztartásvezetéssel, családfenntartással zajló időszakban eltervezte. Kielvezni a szabadságot, megőrizni a függetlenséget, kedvtelésből választani tevékenységet, több időt fordítani hobbi-ra, pihenésre. Egyedül lenni, ha ahhoz van kedve vagy éppen társaságban - a mindennapok terhe nélkül.

Hogyan is telnek egy gondtalan nyugdíjas napjai az idősothtonban?

Ébredés után – melyet nem az ébresztőóra sürget – szabadon dönt, hogy úszással vagy reggelivel induljon a napja. Délelőtt tartalmasan tölti az idejét – kirándulni, sétálni megy, kertészkedik, érdeklődési körének megfelelően talál társakat, akikkel kártyázik, sakkozik, kézimunkázik vagy éppen nosztalgiazik. Délidőben elé teszik az általa választott ételt, majd kis pihenés után ismét várják a programok - színház, koncert vagy éppen érkezik a család. A vacsora elköltése után ismét találhat közösségi programokat vagy visszavonulhat otthonos lakrészébe, olvasgat, filmet néz, online tartja a kapcsolatot szeretteivel, majd nyugovóra tér.

Az otthonok kínálata ma már sok esetben leginkább a szállodai ellátás kényelméhez hasonlít, ugyanakkor az életkor emelkedése okozta egészségügyi változásokra egyéni egészségügyi és gondozási szolgáltatás-

csomagokkal ad választ. Egészségmegőrzésre, az aktív élet fenntartását támogató programokra és az időskori betegségek szűrésére kiemelt hangsúlyt fektetnek az intézmények. A biztonságérzetet a napi 24 órás egészségügyi felügyelet és a rendszeres orvosi, szakorvosi jelenlét mellett őrző-védő szolgálat is növeli.

Az Olajág Otthonokban - mely az egyik legnagyobb magán idősothtonhálózat - elérhető áron találnak igazi otthonot, közösséget, élményekben gazdag életet a lakók a mindennapi terhek – főzés, mosás, takarítás, hivatali ügyek intézése – nélkül.

„Arra kérjük az érdeklődőket, jöjjenek el, nézzenek körül személyesen is nálunk!” - invitál mindenkit dr. Szirmai Viktor főigazgató. A jelentkezéseket a **06 1 510 00 17**-es telefonszámon várják. További információ a **www.olajagotthonok.hu** honlapon.

Egy az Otthonunk!

Segítse adója **egyházi 1%-ával**
az EMIH karitatív programjait!

1287
Technikai szám

Tudjon meg többet a CEDEK tevékenységéről:
www.cedek.hu

Civil szervezeteknek felajánlható 1%-át kérjük,
adja a **Chábád Lubavics Zsidó Nevelési Alapítványnak**
a zsidó közösségi és vallási élet támogatására.
Adószám: 19663038-1-42

EMIH
EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI
IZRAELITA HITKÖZSÉG

CEDEK
EMIH IZRAELITA
SZERETETSZOLGÁLAT

BÉT MENÁCHEM
EMIH GYERMEKORTÁTI KÖZPONT
מסודות חינוך בית מנחם

Jelentkezz hozzánk!

bölcsőde – óvoda – általános iskola

Ezek vagyunk mi:

- Kétnyelvű képzés anyanyelvi pedagógusok segítségével
- Korosztályonként differenciált, kis létszámú csoportok / osztályok
- Pozitív megerősítést hangsúlyozó nevelési módszerek
- Segítő szakemberek biztosítása: fejlesztőpedagógus, logopédus, mozgásterapeuta
- Pozitív zsidó identitás kialakításának elősegítése
- Napi négyzseri étkezés: friss, ízletes, helyben készült kóser ételek
- Napirendbe épített különórák

Tudj meg többet rólunk: www.zsidoiskola.hu

Bét Menáchem Héber–Magyar Kéttannyelvű Általános Iskola, Óvoda, Bölcsőde

1074 Budapest, Dohány utca 32-34.

☎ – +36 1 781 4760; +36 70 379 1250

